

LIGET

2024-11
november

TARTALOMJEGYZÉK [XXXVII. évfolyam 11. szám]

Tallár Ferenc KÉKEK ÉS ZÖLDEK A GYORSULÓ IDŐBEN	4
Taizs Gergő VERTIGO	23
Nacsinák Gergely András MEGÉRKEZÉS	25
A HATHÚSZASSAL	
Czilczer Olga A SZÓ HATALMA	50
Csury Balázs ÁLMATLAN ÉJSZAKA	55
Vörös István AZ EGYETEMSZIGET [12]	61
MŰHELYTÁRSAM	
Maczák Orsolya Rita [24]	71
Varga Zoltán Zsolt [25]	77
Cselik Ágnes [26]	80
Bíró Judit [27]	82
Szvetelszky Zsuzsanna [28]	86
Reményi Tibor [29]	90

FORDUL A KOCKA

Lackfi János | **EGY ÉRKATASZTRÓFA** 94

KAPCSOLATI HÁLÓJA

Janecskó Kata | **KÖRÚTI METAMORFÓZIS** 99

Taizs Gergő | **FORDULATOK KÉT TÉRIDOM ÉLETÉBEN** 101

Győri-Simon Dóra | **SZEREPCSERE** 104

Fecske Csaba | **FÜGEBOR** 107

Haász János | **NEGYVENHÁROMTRILLIÓBÓL EGY** 109

Nagy Brigitta | **FORDUL** 113

Dobosi Bea | **A MAGUNK MÓDJÁN** 117

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kíssvábhegyi út 4-6.
info [kukac] ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Alapító szerkesztők | Levendel Júlia, Horgas Béla
Felelős szerkesztő | Horgas Judit
Tervezőszerkesztő | René Margit
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Tallár Ferenc

KÉKEK ÉS ZÖLDEK A GYORSULÓ IDŐBEN

2024-11-01 | ESSZÉ

Szilágyi Ákosnak az *opus magnum* kitüntető címére nemcsak terjedelme (737 oldal) és fizikai súlya (majd másfél kiló) alapján joggal pályázó műve, *A kékek és a zöldek* 2010-ben jelent meg, de az ajánlás tanúsága szerint 2008-táján készült el, azaz tizenhat éve. Történelmi távlatokkal mérve csak pillanatokkal ezelőtt tehát, ám tudjuk, a történelem hol felgyorsul, hol lelassul. Napjainkban történetesen igencsak nekilódult. Korszakosnak vélhető események zúdulnak a nyakunkba egyre gyorsuló ütemben. 2008. a második Gyurcsány kormány zűrzavaros időszak, továbbá az

Európát sújtó első nagy pénzügyi válság éve volt. A hazai ribillió és görög adósságválságnak nevezett eseménysor azonban csak nyitánynak bizonyult. Hol volt 2008-ban a migrációs válság, a populizmusok előretörése, hol volt a Covid-válság és a globalizáció kaotikus hatásainak nyilvánvalóvá válása, a geopolitikai egyensúly felborulása, az orosz–ukrán háború és egy világháború kirobbanásának, továbbá a klímakatasztrófának mára egyre fenyegetőbb réme. És hol volt akkor még a NER kiépült rendszere? Amikor az idő ilyen tempóban gyorsul fel, könnyen érvényüket veszítik nem hogy a másfél évtizede, de a múlt évben, netán a múlt hónapban keletkezett írások is.

nemszeretemség

Nem azért kezdtem így, hogy aztán előállhassak az ünnepélyes, de nem túl eredeti megállapítással: A *kékek és a zöldek* nem avult el. Ennél többről van szó: Szilágyi könyve mára inkább beérett. Be kell valljam, a 2010-es évek elején, amikor először a kezembe került, csak kószáltam a kötetben anélkül, hogy a lényegét megláttam volna benne. Most – bár felemelni sem volt könnyű – egyszerűen nem tudtam letenni. Egészen megdöbbentő ugyanis, hogy Magyarország *jövőjének* Szilágyi által felvázolt képe – mert ő erről beszél, a jövőt látja meg és tárja elénk az ezredforduló nyolcadik évében – milyen pontosan illik napjaink jelenére. Aki meg akarja érteni, hogyan született és mi is valójában a NER, az ne az Internetet és a Facebookot bújja napi hírek után kutatva – olvassa inkább ezt a kötetet. Világossá válik számára, mi rejlik az olyan nevetségesnek és silánynak tetsző, ám jól átgondolt propagandaszólamok mögött, mint amilyen például: „a magyarok nem szeretik, ha diktálnak nekik”. A felszín üzenete szerint a NER mintegy meghajlik a „magyarok”, annak a magyar Népnek, annak a démosznak a bátorsága és szabadságszeretete előtt, amelyet – ezt üzeni a propaganda – demokratikus erőként, a Nép akaratának engedve, plebejus lendülettel a Fidesz pusztán *képvisel*. A propagandaszólam kurucos-plebejus álarca mögött a NER valójában arra törekszik, hogy kiiktatva a képviseleti demokráciának és a jogállamnak a Nép és a politikai elit közé úgymond éket verő *közvetítő* formáit, minden lehetséges ponton a Vezérben összpontosuló *közvetlen* uralma alá vonja a társadalom, a gazdaság és a kultúra egészét. Azaz diktál, diktatúrát gyakorol a „magyarok” felett, akik úgymond nem

szeretik, ha diktálni akarnak nekik, s hogy ezt a nemszeretetséget politikailag hasznosítható gyűlöletté fokozza, nem-magyarokként, ellenségként állítja szembe velük a társadalom másik felét, amely aztán a populista rohamokkal szemben maga is populista ellenrohamokra kényszerül, aktív részesévé válva így annak a „hideg polgárháborúnak”, amely ellehetetlenít minden dialógust. Márpedig – idézi Szilágyi Bahtyint – „Lenni annyi, mint dialogikusan érintkezni. Amikor a dialógus véget ér – minden véget ér.” A nép-voltától megfosztott tömeg a hatalom és a hatalmi propaganda halott tárgyává szikkad.

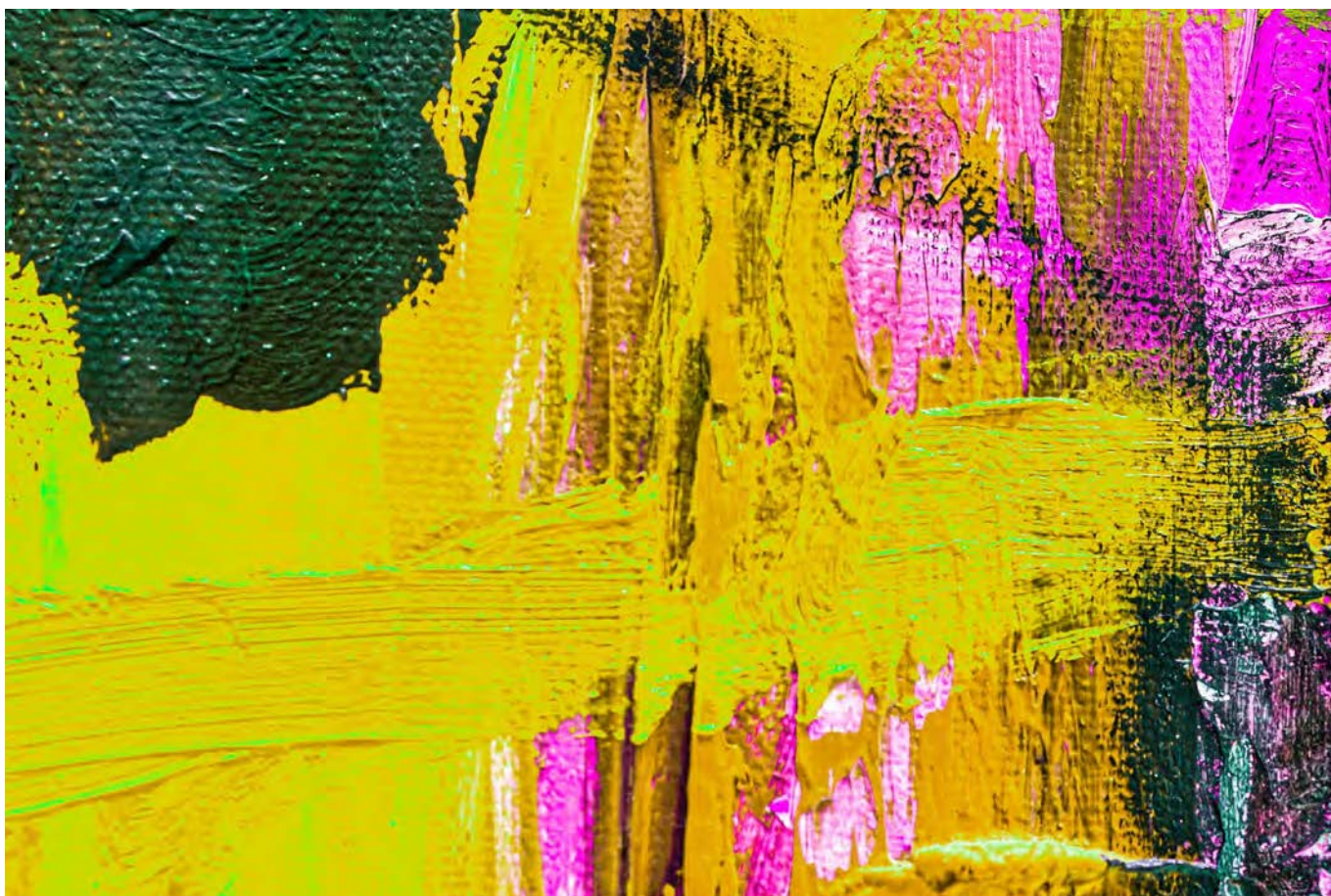
A NER betűszótól eltekintve nagyjából mindez megtalálható a *Vox populi – vox Dei* című fejezetben, hozzávetőlegesen az 563–568. oldalon. És egyelőre ennyi tartalomismertetés itt elég. Nem akarom és nem is tudnám összefoglalni a vaskos kötet szerteágazó, sokrétű és árnyalt elemzéseit. Mondom, aki kíváncsi a „megrekedt rendszerváltástól” máig – és félő, még tovább – ívelő krízisfolyamatra, mellékesen pedig arra, mit ért a szerző *krízis* alatt, olvassa és forgassa a kötetet. A továbbiakban valami másról szeretnék beszélni. Szilágyi közelítésmódjáról. Arra szeretnék fényt

deríteni, mi tette lehetővé, hogy a szerző ilyen átfogó, és most, 2024-ben egyértelműen visszaigazolható *jövőképet* tudott felrajzolni. Mivel magyarázható, hogy a kötet ajánlásában jelzett „mértéktelen ambíciójának” eleget tudott tenni. Hogy mi volt ez az ambíció? A szerző olyan *helyet* akart létrehozni, ahol a sokféle „tudásterület, szakterület, életszféra, sajátos tudásmód és különös beszédmód összekapcsolódhat”. Olyan „hely lenne hát ez a könyv”, mondja, „ahol az összes ismert nyelvjáték... egyetlen nyelvjátékban fonódik össze – a nyelvjátékok nyelvjátékaként”. (14–15) Valóban mértéktelen ambíció. A mértéktelenségnek mármost nyilván nincs mértéke, de sikerről azért beszélhetünk. A kötetben sok minden, sok egymással szemben idegennek tetsző téma, terület és módszer jut szóhoz, mégis mindegyik szólam mintha ugyanarról *is* szólna. De miről tulajdonképpen? Honnan az idegen szólamok felszínre bukkanó egymásra hangoltsága? Szilágyi költői-esztétikai vénája poétikus teljesítményének, egy költői fikciónak tudható ez be, vagy valóban érdemes számot vetnünk a „helyek Helyének” kérdésével? Én ez utóbbira szavazok, mindjárt hozzátéve azonban, hogy épp ezen a ponton lesz majd vitám a szerzővel, már ha valóban vitáról lenne szó, és nem arról, hogy a múltó időnek mégiscsak van szerepe: a krízis kibontakozását látva talán Szilágyi is – miként feltételezem – másként ítéli már meg a „helyek Helyének” történelmi státuszát.

helytelenség

Amit *közvetlenül* látunk és tapasztalunk, az a szerző differenciált közelítésmódja. Így átabotában három szempontot említenék. Először is a mű alaptémáját, a „megrekedt magyar rendszerváltást”, a magyar demokrácia krízisét és a populizmus magyarországi kivirágzását Szilágyi nem azzal a belterjes szűklátókörűséggel tárgyalja, mely ebben a jelenség-együttesben – szembe állítva a Nyugat harmonikus fejlődésével és hangsúlyozott normalitásával – sajátosan magyarországi, elszigetelt problémát lát. Ismét csak egy példa: az *Egyet mondok – kettő lesz belőle* című fejezetben a „piaci törzsek” és a „fogyasztói törzsek” tudatos megteremtését elemezve a populizmus előzményeit az 1950–1970-es évek fogyasztói tömegtársadalmában, majd a politikai „kampánytörzsek”, és végül a napjainkra jellemző – az egyenlőség eszméjét tudva-tudatlanul elutasító – identitáspolitikák irányában látja (146–166). Elkerülve a „politikai libalegeltető jobboldalát és baloldalát”

(16), ugyanilyen differenciált képét adja Szilágyi magának a rendszerváltásnak, melyet „a politikai osztály eleve hamis konstrukcióra épített”, amikor elfelejtette tájékoztatni a társadalmat arról, hogy az átmenet a társadalmi redisztribúció rendszeréről „a személyi függetlenségen és dologi függésen, a magánönzésen és a tőkehaszon 'elvont erőszakán' alapuló rendszerre... milyen terhet fog jelenteni az egyes ember számára és az emberek, eszmék, áruk mindenki által hőn áhított szabad mozgása konkrétan milyen emberek, milyen eszmék és milyen áruk szabad mozgását fogja jelenteni” (486). Végül a szerzőnek nincs egyoldalú, törzsi elkötelezettsége: nem akar écékat adni sem a „politikai osztály” jobb-, sem baloldalának. Tudván tudva, hogy „tudása *politikailag hasznavehetetlen*” (25), a maga *helyét* „két szék közt, a pad alatt”, azaz a *helytelenségben* találja meg.

Szilágyi tehát helytelen embernek mondja magát, „aki nem leli helyét semmilyen szaktudomány fellegvárában-börtönében, semmilyen presztízst és tekintélyt biztosító szakma szerepkörében, semmilyen politikai oldalon, semmilyen poszton, őrhelyen, védbástyán, lövészárookban”, s akinek így nincs más lehetősége, mint a *helytelenség*

helyének megteremtése (18). De nemcsak helytelen ember, *helytelenkedő* is, aki – nem fenntartások nélkül, némi óvatossággal tehát, ám alapvetően – másokat is helytelenkedésre csábít: „mi itt legalábbis azon leszünk, hogy mindenkit, akiről beszélünk, eloldozunk helyétől, amellyel azonosítják vagy amellyel ő maga belülről is egyé vált”, mert a helytelenkedés, saját világunkba való belegyökerezettségünk elutasítása „végül is egyfajta alapállás, egyfajta kitartás az ember helytelensége mellett a létezésben, és talán egyfajta hűség ehhez az emberiséghez” (22), mely a maga dialogikus létezésében a helytelenség Helyét keresi: a *szabadságnak* azt a helyét, amely nem az enyém, nem a tied és nem az övé, hanem a *mienk*. Aligha véletlen, hogy könyvének címettségét, *ideális olvasóját* Szilágyi Ákos nem az intézményesült és kissé mindig belterjes szakmában, nem is a filozófusok esküdtbíróóságában jelöli meg, hanem már az ajánlás első bekezdésében „*az állampolgári közösség egészében*”. Azaz a magánszemély magánérdekeitől, a világban rá szabott helyétől, dologi és személyi függőségeitől megszabadult, egyenlő jogokkal és méltósággal rendelkező személyek szolidaritásközösségében, mely a szabad dialógus módján létezik, és csak úgy létezhet.

Ideális és idealizált közösség lenne ez? Bármennyire is hasonlatos a felvilágosodás liberális jogállamáról festett képhez, vagy inkább mert annyira hasonlatos hozzá, igen, minden bizonnyal olyan ideális és idealizált közösségről van szó, amely „politikailag hasznavehetetlen”. De – tenném hozzá – ez az ideális közösség nem a költői fantázia terméke, nem pusztán kitaláció, hanem a maga ideális voltában az úgynevezett *nyugati civilizáció* társadalmi ténye és dinamikus, történelmi hatóereje. És akkor most, előkészítendő a jelzett (és talán már tárgyaltan) vitát a szerzővel, tennék egy kitérőt, hogy a magam durvább és csikorgóbb eszközeivel röviden – mondanám ismét: átabotában – felvázoljam a társadalmi tényeknek és az idealizációknak azt a *kettősségét*, amivel itt dolgozunk.

újratermelve önmagukat

Szilágyi Pilinszkyt idézve egyértelműen jelzi az „objektív tényekkel”, a „magukért beszélő tényekkel” szembeni fenntartását: „a tényektől sohasem tudhatjuk meg a valóságot”. De idézi a hasonló szellemben szóló Arnold Schönberget is: „És aki a

tényekhez igazodik, soha nem jut túl rajtuk, nem jut el a dolgok lényegéhez". Mi lenne ez a *tényeken túli valóság* vagy lényeg, és mire gondolhat az úgyszintén megidézett Odo Marquard, aki szerint „Csak a féligazság igaz”? A tény melyik fele lenne az igazságnak? Vagy kérdezzük inkább így: ki az, aki „objektív tényekkel” találkozik? Úgy gondolom, az, aki uralkodni akar a „valóságon”, és hogy uralkodni tudjon rajta, a valóságot objektív tények együtteseként kezeli. A célracionális cselekvőről van szó, aki önmaga által monologikusan meghatározott célokat követ. Sikerorientált, hatékony funkcionálást célzó cselekvése során így tények kalkulálható világával, cselekvése tárgyával, eszközeivel és akadályával szembesül, és ilyen tényekként veszi számításba a saját célja szempontjából számba jövő további cselekvő ágenseket is, akiket stratégiaileg, azaz ismét csak monologikus módon, a hatalom és a javak eszközeivel igyekszik befolyásolni. A modernitás születésével a cselekvés-koordinációnak ebből az ideáltipikus, célracionális formájából alakulnak ki a társadalmi cselekvőkről, céljaikról, vágyaikról, életmódjuk belső (ön)értékeiről most már módszeresen leválasztott, a funkcionális racionalitás mentén működő társadalmi cselekvés-*rendszerek*, melyek saját határaikon belül rekurzív módon újratermelve önmagukat, tehát mintegy az emberek háta mögött, „objektív tényekként” ontják ránk megkérdőjelezhetetlen „valóságaikat”, és e valóságok úgyszintén megkérdőjelezhetetlen logikáját, mely mindenkinek kijelöli a *maga helyét* a függőségek funkcionális, és ezért észszerűnek mondott rendszerében.

Szilágyi *alapállása* ezzel szemben egyfajta – vegyük észre az idézőjelet – „észszerűtlenség”: „egyfajta kitartás az ember helytelensége mellett a létezésben, és talán egyfajta hűség ehhez az emberiséghez”. Hűség egy emberiséghez, melynek megadatott a cselekvéskoordinációnak egy másik, tényeken túli lehetősége: a dialógus. A dialógus résztvevői nem *uralni* akarják a világot, hanem *megérteni*, ami csak jelentések tulajdonítása, azaz – ahogy Szilágyi is hangsúlyozza – csak a nyelv közege révén lehetséges. Amíg a társadalomban dialógusok zajlanak, amíg szólunk és megszólíttatunk, a puszta információáramlásra alapuló, önmaga fenntartására irányuló autopoetikus rendszer *funkcionális* működése nem válhat le végérvényesen a jelentésekről és a magukat cselekvőkként azonosító résztvevőknek a világ *értelmére* (vagy értelmetlenségére) vonatkozó kérdéseiről, normáiról és értékeiről. Nem függetlenedhet attól a módtól, ahogy egy dialógus tág, de mégiscsak többé kevésbé szilárd határokkal körülvett területeként értelmezhető civilizáció megteremt – Max Weberrel szólva – „a világtörténet értelmetlen végtelenségének *az ember* álláspontjáról értelemmel és jelentőséggel felruházott véges szeletét”. A dialógus ugyanis nem az én, a te vagy az ő, nem magánszemélyek magánvilágának, hanem a

mi közös világunknak, egy életvilágnak a kialakítását és fenntartását célozza. Szilágyi a világhoz való „hogyan-fordulás” különböző *módjairól* beszél. „A módban egy kisebb vagy nagyobb életközösség kulturális és történeti emlékezete és tudása, ismétlődő helyzetekre adott ismétlődő reakciói, alkalmazkodásainak és szembeszegüléseinek története bizonyos rendként, rutinként, modorként, reflexként vagy automatizmusként rögzül.” Amikor egy társadalom módjairól beszélünk – folytatja –, „arra gondolunk, ahogyan egy társadalom... él, ahogyan dolgokkal, testekkel, intézményekkel, idővel és térrel bánik; arra a módra, ahogyan megtörténik benne a világ, ahogyan a külvilággal kapcsolatba lép”. (599–600). Amihez csak annyit tennék hozzá, hogy az életvilág „módjai” számára ilyen külvilágokként érzékelhetőek a társadalmak funkcionális rendszerei is, ahogy – normál esetben – a rendszerek is saját környezetükként ismerik fel az életvilág felől érkező kihívásokat, ez pedig kölcsönös adaptációt tesz szükségessé és lehetővé.

többszintű és többszólamú elemzések

De nem úgy van-e, hogy épp az életvilág különböző módjai teremtik meg és őrzik azokat a *helyeket*, melyekben az ember hazatalál, ahol gyökeret ereszt, s feladja hűségét az

„ember helytelensége” iránt? Így is érthetnénk a dolgot, de akkor félreértenénk Szilágyit, aki ennél bonyolultabb képlettel operál. Ha most megpróbálom *A kékek és a zöldek* sűrű és finom szövevényéből egy durva mozdulattal kiemelni ezt a képletet, először is arra szeretnék utalni, hogy szerzőnk nemcsak a „módokról”, de az egyes civilizációk *egészét* átfogó-átható, *domináns módokról* is beszél. A világhoz való „hogyan-fordulás” alapvető, szinguláris módjainak tulajdonítható, hogy a *világ* az adott civilizáción belül mint „értelmi egységgé rendezett egész” élhető meg (688). Castoriadis-szal szólva az imaginárius *jelentések* „mágájáról” van itt szó, melyből olyan képzeleti vagy fantáziaalakok emelkednek ki, melyek megalapozzák, *ahogyan* egy kultúrájában felnövekvő ember a valóságot elsajátítja – *ahogy* a lehetőségek irdatlan komplexumát redukálva, megteremti saját önálló és szilárd határokkal rendelkező valóságát. Úgy látom, az imaginárius jelentéseknek erre a mágájára, a domináns módra való állandó és jól érzékelhető figyelem teszi lehetővé, hogy Szilágyi

kötetében a többszintű és többszólamú elemzések dialógusba bocsátkozzanak egymással, beteljesítve ezzel a szerző „mértéktelen ambícióját”: létrehozni a helyek olyan Helyét, ahol a sokféle „tudásterület, szakterület, életszféra, sajátos tudásmód és különös beszédmód összekapcsolódhat”. Másként fogalmazva, a domináns mód hatalmas pátozának állandó jelenléte teszi egyáltalában lehetővé, hogy a szerző nekilendüljön szándéka kivitelezésének: „kitapogatni az események, tények, vélemények és elméletek káoszában valami összefüggőt, folytonosat, ismétlődőt, sorsszerűt, világszerűt, történetyszerűt”. (14)

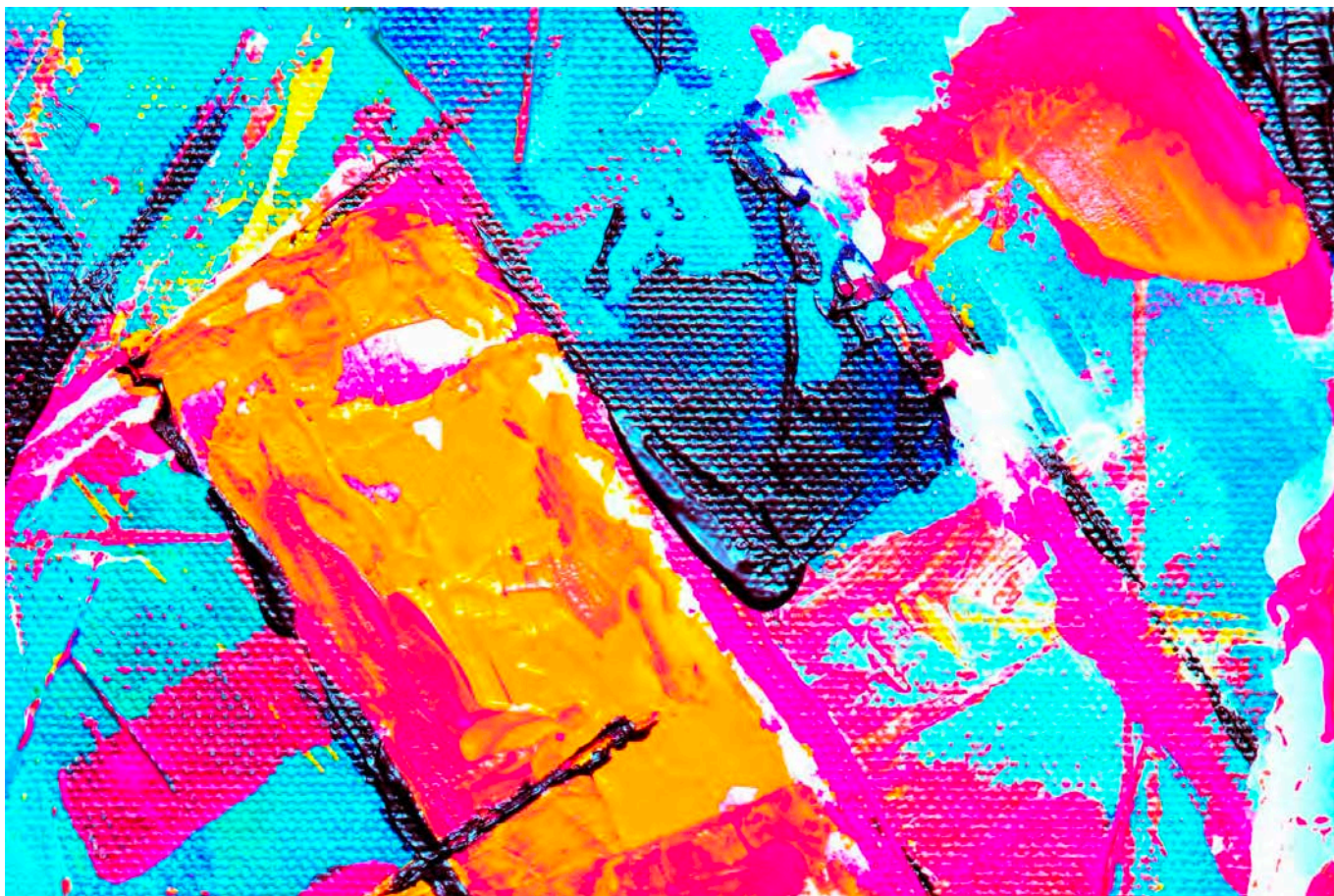
Kétségtelen, Szilágyi nem adja pontos definícióját civilizációnk, azaz a Nyugat eme összefüggő, folytonos, ismétlődő variációkban megjelenő, és így „történetyszerű” imaginárius magjának, ám a kötetet átszövik a mozzanatok, melyek lehetőséget és jogot adnak a következtetésre. Amikor szerzőnk az emberi létezés *helytelenségéről* beszél, továbbá arról a feladatról, hogy emberségét kibontakoztatandó, mindenkit „eloldozunk helyétől, amellyel azonosítják vagy amellyel ő maga belülről is eggyé vált”, az emberi létezés tényeken túli *szabadságáról*, a fel- vagy kiszabadulás

lehetőségéről esik szó: a *helyek Helyének* ígéretéről. És akkor most gondoljunk az Ószövetségben kibontakozó transzcendens, világ feletti Isten alakjára, a Szabadítóra, aki kivezeti választott népét az egyiptomi rabságból, a szolgaság házából, vagy ennek az Istennek az Újszövetségben születő s a világba küldött Fiára, aki megint csak kiszóltja az embert ebből a világból, kiszólt a rokonság és a család kötelékeiből, elszólt az eke szarva mellől. A „helytelenség” problémája mögül – ha tetszik alaptalan alapként – a *vallásos világelutasítás* nagy fantáziaalakzata bukkan elő: ennek a világnak és az Ígéret túlvilágának, *civitas terrenának* és *civitas Deinek* feszültséggel terhes, mondhatnám drámai *kettőssége*, melynek vagy a megváltás eszkatológikus eseménye vet véget, vagy azoknak hit fűtötte szorgoskodása, akik – miként Weber puritánjai – Isten eszközeinek tudván magukat, ebben a világban dolgoznak az Ígéret beteljesítésén.

hatalmas pátosz

Ennek a világnak és az Ígéret túlvilágának feszültséggel és kockázatokkal terhes szembeállításában, valamint a szabadságnak abban a képzetében, mely minden e világi függőség meghaladását ígéri a helyek Helyén, kétségkívül hatalmas pátosz rejlik, mely magyarázatot adhat a Nyugat fejlődésútját jellemző rendkívüli dinamikára: a képlet – ahogy szerzőnk mondja – *kitapogathatóvá* tesz a „domináns mód” *történelmi* variációiban „valami összefüggőt, folytonosat, ismétlődőt, sorsszerűt, világszerűt, történetyszerűt”. De megáll-e a maga lábán a domináns módnak ez a Weberből, Castoriadis-ból, Habermas-ból és ki tudja, még miből átabotában általam összerótt kifejtése? Jogos a kérdés, hiszen nem felejthetjük el, a Nyugat történelmi útjának általunk ismert utolsó szakaszát, a modernitást, a világ „varázstalanítása” és a szekularizáció jellemzi, ahogy erre természetesen Szilágyi is kitér (591). Mi több, a *Kettőről egyre* című fejezetben a rá jellemző, több szálon futó, alapos elemzésben azt is hangsúlyozza, hogy „az Isten országára vonatkozó üdvígéret és üdvremény politikai megvalósítása ezen a világon nem vallási paradicsomhoz, csak újabb politikai pokolhoz vezet” (697). De a világnak a varázstól, ti. a vallási kerettől való leválása, továbbá a hatalom és a szekularizált politika transzcendens gyökereinek elszáradása szükségképpen együtt jár-e azzal, hogy érvényét veszti az a – már

korában is számos történelmi variációjában létező – domináns mód is, *ahogyan* a kultúrájában felnövekvő ember a valóságot elsajátítja? Maradjunk annyiban, hogy ez legalábbis nem szükségszerű.

Gondoljunk csak vissza *A kékek és a zöldek* címzettjére, az *állampolgárok* közösségére, azaz a magánszemélyek magánérdekeitől, a világban rászabott helyétől, dologi és személyi függőségeitől *megszabadított*, egyenlő jogokkal és méltósággal rendelkező személyek szolidaritásközösségére. Majd egy nagy ugrással – ami azért mégsem *salto mortale* – vessük ezt össze Pál apostol sokszor idézett szavaival, hogy „Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresztséggel: akár zsidók, akár pogányok, akár rabszolgák, akár szabadok. Mindannyiunkat egy Lélek itatott át.” (1Kor 12:13) Mindkét esetben a világból kiagyazott- kiszabadított, *helytelen* személyek *ideális* közösségéről van szó, egyrészt a Krisztus testeként felfogott egyházban, másrészt egy liberális, jogállami-emberjogi fikcióban, ami önmagában persze nem

változtat a világ fennállásán, és azon sem, hogy ebben a világban *vannak* zsidók és pogányok, rabszolgák és szabadok, vannak szegények és gazdagok, dologi hatalmaknak alávetettek és e dologi hatalomnak haszonélvezői.

beleírja *ebbe* a világba

Ne essünk azonban tévedésbe. Ahogy az amerikai *Függetlenségi nyilatkozat*, Pál sem a „nép ópiumát” kínálgatta. A parúzia „késlekedése” során, azaz immár két évezrede

az imaginárius magban rejlő két világ feszültsége, és vele a remény különböző variációi éltették a nyugati fejlődés dinamikáját és – lassan eltűnő – hatalmas pátoszát: a Van és a Legyen, az elutasított *jelen realitása* és az ígéret *ideális állapota* közötti feszültség, továbbá a meggyőződés, hogy ebben a transzcendens, szuverén akarat indukálta feszültségtérben „Isten munkatársai vagyunk”, „Isten szántóföldje, Isten épülete” (1Kor 3:9). MacIntyre írja, hogy egy vallás csak akkor tudja *átalakítani a világot*, „ha és amennyiben képessé teszi az individuumot arra, hogy a létező társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciójától függetlenül identifikálja és értse meg magát. Aközött, amit a társadalom mond neki arról, hogy mi ő, és amit a vallás mond neki ugyanerről, ellentét feszül, és ez teszi képessé az individuumot, hogy alapot találjon a *status quo* kritikájához, továbbá ahhoz a meggyőződéshez, hogy másokkal együtt cselekedve lehetséges ennek a *status quónak* a megváltoztatása.” [1] Pál ezt a feszültséget, a világ *kritikáját* és a kritikát éltető *reményt* nem leválasztja a világról Isten alakjában, hanem éppenséggel beleírja *ebbe* a világba. Isten népének, a *Corpus Christinek* felépítésén dolgozva előrevetíti e feszültség *intézményesülését* is: egyház és világ, *sacerdotium* és *regnum*, pápaság és császárság feszültségét. Ugyanennek a feszültségnek egy – persze szekuláris – variációját látom abban a feszültségben, mely a modernitás során a szabad és egyenlő polgárok, citoyenek közösségeként elképzelt *liberális jogállam*, és a magánszemélyek dologi közvetítések uralta valósága, a tőkés árutertermelés *rendszeri* között feszül, létrehozva a kölcsönös adaptáció megint csak különböző variációit, melyeket Polányi Károly a „kettős mozgás” elvével ír le a „nagy átalakulásról” szóló könyvében.

De talán még ennél is tovább mehetünk. Azt természetesen nem gondolhatjuk, hogy a tőkés áruterelés a domináns mód, a világelutasítás valamiféle variációja vagy következménye lenne, ám feltűnő, hogy hosszú ideig milyen harmonikusan illeszkedett a helytelenek *szabad* rendjeként elképzelt liberális jogállamhoz. Mint tudjuk, az áruterelés és az árucseré egyetemessé válása azt jelenti, hogy az eredendően partikuláris közösségek, a különböző *helyek* különös szükségleteinek kielégítésére irányuló munka termékéből nem marad más, „mint – Marxot idézve – egy és ugyanaz a kísérteties tárgyiasság, pusztá megalvadása különbség nélküli emberi munkának.” Az áruterelés magával hozza tehát az árutest *kiszabadítását* – Polányival szólva *kiágyazását* – használati értékéből éppúgy, mint a munka kiágyazását meghatározott szükségletek kielégítésére irányuló formájából: *redukcióját* elvont, *értéktermelő* emberi munkára. Racionális uralom alá vetni a *különböző helyek* világát akkor tudjuk, ha csereszabatos, „különbség nélküli” egységekre bontjuk – ha a világi formát kalkulálható, végső soron matematikai forma váltja fel. Az a tőkés áruterelés, melynek tulajdonképpeni célja már nem a szükségletek kielégítése, hanem az absztrakt, minden minőségi tartalmától megfosztott profit mennyisége, a piac és a pénz közvetítésével mind a szükségleteket, mind magát a munkát kiszabadítja a különböző tradíciók, lokalitások, vérségi kapcsolatok és kulturális értékek által szabályozott, messzemenően a világi helyek szövetébe ágyazott formájából.

Ezzel most már valóban minden adva van ahhoz, hogy egyetlen, ám lényeges ponton jelezzem kétségemet Szilágyi *jövőképét* illetően. Kétségem, azt hiszem, a múlt idő függvényében áll: ami 2008-ban, kellő elszántsággal még *valószínűnek* tűnhetett, az ma kevésbé valószínűnek, sőt már-már *valószínűtlennek* tetszik. Mint látható, óvatosan fogalmazok. Nagy tétje van ugyanis a dolognak, ami rögvest kiderül, ha rátérek végre a tartalmi kifejtésre. Szilágyi, aki a megrekedt magyar rendszerváltást nem belterjes szűklátókörűséggel tárgyalja, tisztában van azzal, hogy a magyar társadalom régóta húzódozó válsága csak a Nyugat válságán belül, annak egyik mozzanataként értelmezhető. De egybelátván a helyzet elemeit, és – ahogy írja – *kitapogatván* „valami összefüggőt, folytonosat, ismétlődőt, sorsszerűt, világszerűt, történetyszerűt”, bízok abban, hogy a már Pál által bejelentett „általános egységesülési és egyetemesülési folyamat”, mely „előbb a világvallásokban és a rájuk épülő egyetemes birodalmakban, majd a világi, de ugyancsak egyetemes erkölcsi és politikai értékeket valló nemzetállamokban s az ezen az alapon létrejött nemzetközösségben” valósult meg, „minden megtorpanás, visszaesés, katasztrófa ellenére megvalósulóban van” (134). Amivel most szembesülünk, megakadás, interregnum csupán, a

nemzetállami szint válsága. Ebben az értelemben – és most hosszabban idézem szerzőnket – a tribalizmus, ill. populizmus „vagy a modernitás nagy ugrásait... követő érzelmi és szellemi *regresszió* leírására, vagy pedig magának a nemzetállamnak a késő modern kiüresedésére és általában a modern politikai közösség általános válságára adott torz kulturális válasz. A modernizációs világfolyamat kiteljesedése – a globalizáció – olyan kihívások elé állítja a régi modern államokat, amelyek előtt tehetetleneknek bizonyulnak, amelyek az elközelgő és elháríthatatlan katasztrófa képében jelennek meg a nemzeti lét horizontján belül maradó gondolkodás síkján...” (140–141) Összességében azonban – mondja Szilágyi – „*nem valószínű* – még az európai egyesülési folyamat lelassulása, netán megfeneklése, még a jóléti állam most már bizonyosnak látszó meggyengülése, még az Uniónak a globális gazdasági versenyben való viszonylagos lemaradása ellenére sem valószínű –, hogy Európa társadalmi megint egyszer visszatérnek vagy visszaesnek arra a szintre, ahol a megrendült és régi szerepét veszített szuverén politikai közösséget (a népet/nemzetet) a vérségi-származási ('faji', 'etnikai', netán 'vallási-civilizációs') közösség mesterséges újraalkotásával, vagyis a 'felvilágosodás projektumának'... tagadásával próbálnák megmenteni...” (144–145)

irracionális káosz

Nos, én attól félek, hogy itt nem a tagadás, nem a kétségkívül torz válaszok jelentik az elsődleges problémát, hanem az, amit *globalizációnak* szokás nevezni, s amit sokan hajlamosak összekeverni az „egyetemesüléssel”. Ahogy én látom, a globalizáció jelen formájával ennek a – Taubes fennkölt kifejezésével élve – Isten-ellenében-való-világnak a logikája látszik győzedelmeskedni, lezárván körülöttünk a rendszerek, vagy egyszerűbben szólva a kapitalizmus Weber megjósolta „acélkemény burkát”, ez pedig a domináns mód indukálta feszültség, az „utópikus energiák kimerüléséhez”, magánszemélyek és magánvállalkozások magánszabadságának irracionális káoszához vezet. Szerzőnk is idézi Fellini *Zenekari próba* című filmjének allegóriáját: „Miközben a zenészek odabent önérvényesítésükkel voltak elfoglalva, felszámoltak minden formát és normát, eltöröltek minden hierarchiát és minden játékszabályt, miközben az összehangoló irányítás – dirigálás – nélkül maradt zenekar megszűnt zenekar lenni, önző

magánemberek tömegévé, őrjöngő magáncsőcselékké züllött, észre sem vették, hogy a régi épület – a régi világrend – összeomlóban van, nem értették meg, hogy a történet nem az ő kisdud játékaikról – nem magánjátzmáikról, hatalmi és anyagi önzésükről, nem fizetésemelésről, bónuszról, előléptetésről, fogyasztói kosárról, miegyébről –, hanem a világ fennmaradásáról vagy fenntarthatóságáról szól.” (480)

A felvilágosodás tervezetében kétségkívül ott lapult a domináns módra jellemző *kettősség*. Világos kifejezést nyert ez például a kanti *Tiszta ész kritikája* és *A gyakorlati ész kritikája* kettősségében, azaz a szükségszerűség és a szabadság birodalmának elválasztásában. A felvilágosodás tervezete természetesen nem a piac gyilkos konkurenciaharcában, nem a fenntarthatatlan növekedési kényszerben, nem a globális, minden ellenőrzés alól kibújni törekvő tőke ámokfutásában látta az eljövendő beteljesedés ígétét, hanem abban az ideális rendezettségben, melyben az egyik ember szabadsága nem válhat a másik ember szabadságának korlátjává, melyben a szabadság közös szabadságunk, nem az enyém és nem a tiéd, hanem a *miénk*. Ez az eszmény és a hozzá kapcsolódó remény azonban csak addig volt – nem

kevés nehézség és egyre több öncsalás árán – fenntartható, amíg az állam, történetileg nézve a nemzetállam, minden nyűge és nyavalyája, minden belső ellentmondása ellenére „vezényelni” tudta a kapitalizmus irracionális-anarchikus, a közösségek bármely formáját tudatosan pusztító erőit, amíg fennmaradt és működött a Polányi-féle „kettős mozgás”. Szilágyi pontosan látja: a nemzetállamoknak ez a korlátozó, határokat szabó képessége a globalizációval megszűnt. A tőke *kiszabadult* életvilág és rendszer *kettősségének* diarchikus viszonyából, és deterritorizálódva, azaz *helytelenné válva* globális, határtalan és pusztító erővé vált, a nemzetállam pedig demokratikus politikai rendszerével egyetemben kiürült vázzá, üres ígéretté, s most nemigen tehet mást, mint hogy börzén bejegyzett nagyvállalattá alakulva alázatosan fut a globális tőke kegyei után, míg a „demokratikus berendezkedés” pártjai befelé vagy kiürült jelszavakkal, vagy torz eszmékkel háznak olyan választói tömegnél, mely jószerével egy szavukat sem hiszi. És akkor még nem is esett szó a geopolitikai tér átrendeződéséről, új és „nyugati szemmel” kevésbé vonzó hatalmi-gazdasági centrumok kiemelkedéséről. A Nyugat imaginárius magjának őrzőiként persze reménykedhetünk egy világállamban, vagy szerényebben a Habermas remélte poszt-nemzeti állapot Európai Uniójában és alkotmányos patriotizmusában. Reménykedhetünk, de úgy vélem ^[2], a siker egyre *kevésbé valószínű*, és ami a világállamot illeti, inkább ijesztő, mint hívogató.

szinguláris út

Eldönteni egyre kaotikusabbá váló világunkban nem tudom és nem is akarom, vajon az emberiség „általános egységesülési és egyetemesülési folyamatának” interregnumával állunk-e most szemben, miként szerzőnk vélte úgy másfél évtizeddel ezelőtt, vagy azzal kell szembenéznünk, hogy az „egyetemesülés” folyamata a zsidó-keresztény hagyományból táplálkozó Nyugat szinguláris útja volt, melynek most – fájdalmas módon – sötét oldala hódítja meg a globális teret, míg belső világossága – lásd a „felvilágosodás dialektikáját” – lassan kihuny. Őszintén szólva a második választ tartom valószínűbbnek, még ha következményeit nem is tudom igazán magam elé képzelni. Az sem lehetetlen, hogy a „nem valószínű” mögött Szilágyi Ákos esetében is a „nekünk Mohács kell” keserű optimizmusa volt csak a fedezet: a válságból, a katasztrófákból tanulhatunk. Hogy

tudunk-e tanulni belőlük, nem tudom, de hogy kellene, az bizonyos. Ezért aztán – akárhogyan legyen is – teljes mértékben egyet értek Szilágyival, ha elutasítja a „melankolikus lecövekelést a végnél, *megtorpanást* a régi világ vége előtt, az esztétikai képzelőerő burjánzásával palástolt szellemi és politikai erőtlenséget vagy inerciát, vonakodást és visszariadást minden értékteremtő újakezdéstől, egyfajta kultúrává, érzületté, gondolkodásmóddá, művészetté szilárdult „túljutni-nem-tudást” a végen.” (145) Akárhogyan is definiáljuk, egy elhúzódó, kaotikus és súlyos veszélyekkel terhes korszak előtt állunk, melyben lehetőségként merülhet fel az értékteremtő újakezdés, és nem kerülhetjük el a kifejezetten torz válaszok elutasítását sem. A nagybetűs, a fennkölt Vég eddig még soha nem volt a vég, és remélhetőleg most sem lesz az. A Nyugatrómai Birodalom romjain, hosszú évszázadok során, de létrejött Európa. Egy civilizáció, „a világtörténelem értelmetlen végtelenségének az *ember* álláspontjáról értelemmel és jelentőséggel felruházott véges szelete” nem tűnik el nyomtalanul.

Valószínű? Kevésbé valószínű? Nem pusztán óvatosság, ha végül is azt mondom, nem tudom. De köszönöm *A kékek és a zöldek* szerzőjének, hogy ezen elgondolkodhattam.

1. Alasdair MacIntyre: *Marxism and Christianity*. University of Notre Dame Press, 1984. 4. ↑

2. E vélelmemet illetően hadd utaljak *Tájékozódás egy korszak végén* című írásomra.

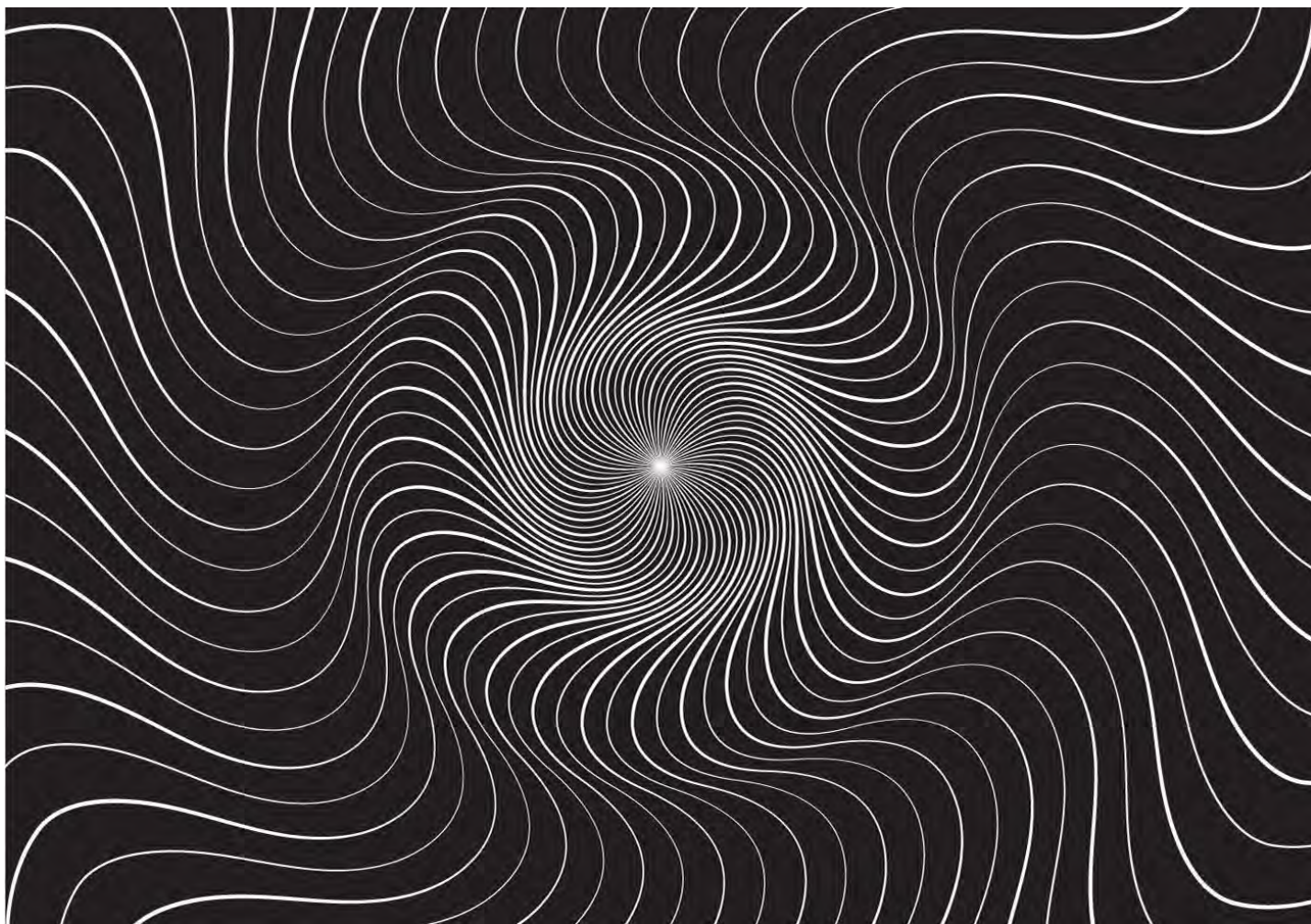
<http://ujegyenloseg.hu/tajekozodas-egy-korszak-vegen/> ↑

kép | vecteezy.com

Taizs Gergő

VERTIGO

2024-11-06 | VERS

A sóbányához a temetőn át, sziklába vájt
lépcsőkön, kanyargó meredélyek közt
vezet az út. A hallstatti hegyoldal védőhálójával
szelídíti a nyakamba ömlő halált.
A filagória alatt avarral takart tavasz,
a homlokcsontig érő hallgatásban

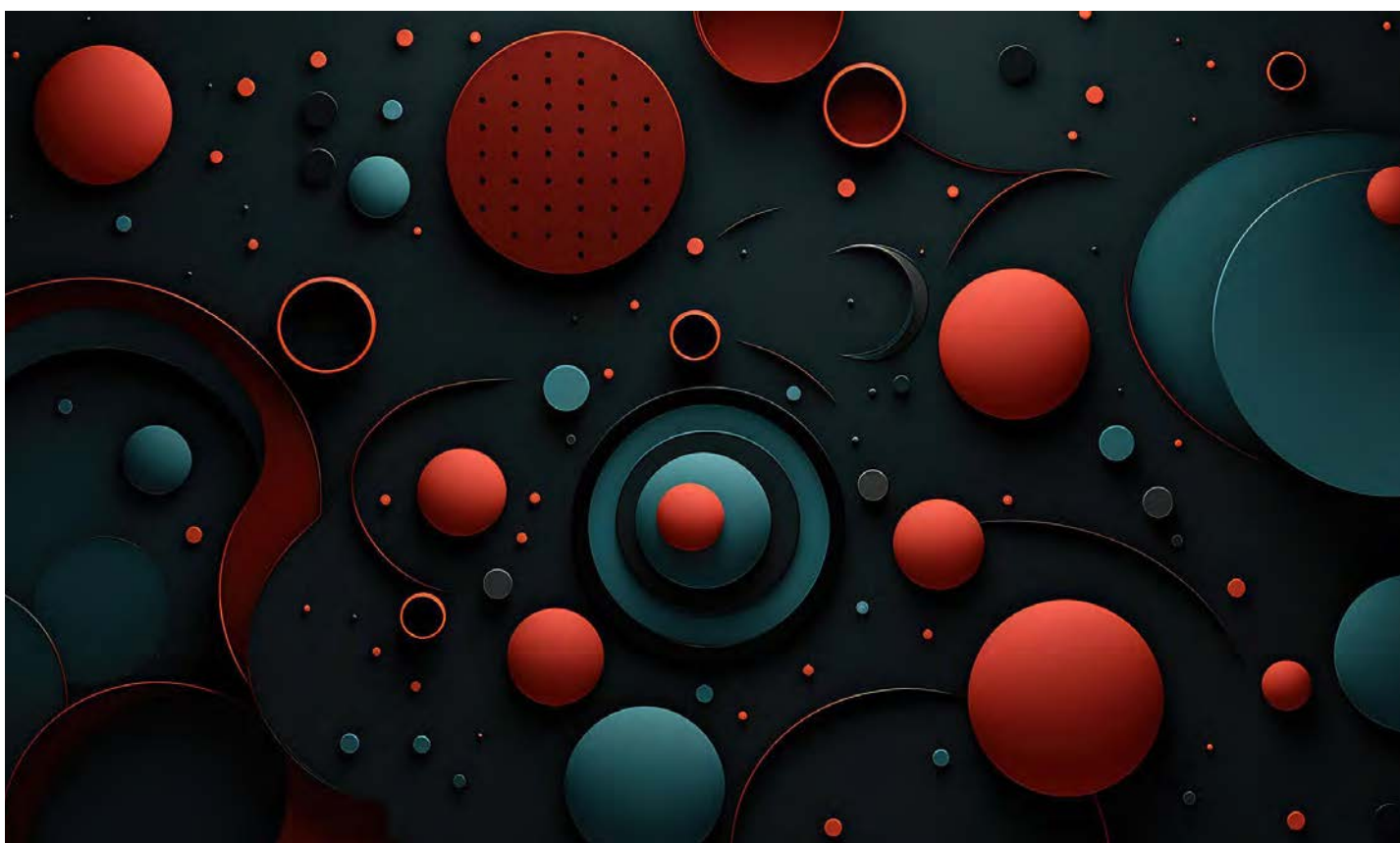
bámulom a fáradhatatlan partokat,
kezemben ceruza, füzetembe menekítem a világ
örökségét. Leginkább a sekély vízpart érdekel,
a tranzitközeg üteme, ahol láthatom,
hogyan lesz a hegyből hordalék,
az iszapból szilárd talaj, belőlünk valaki más.
Ahogy az esőt hozó felhőkben is hallható
a hömpölygő tenger, de kitartóan
kell fülelnem, hogy megértsem, mint a platánok
lehámló kérgét. Az atomokba és kvarkokba
kódolt üzenet érdekel, a változás maga:
hogyan cementálódik tűhegygé
hátam mögött az idő?
A látóhatárt nem értem, alig rajzolom.
Mintha a legnagyobb prímszámot
(talán épp Istent?) kutatnám.
Csak beleszédülni lehet mélységeibe.
Az elnagyolt vonal az ég pereme,
a homályon innen az utolsó korlát.
A ceruzába kapaszkodom, hátha.
De óriások vállán ülve minek is szédülnék?

kép | vecteezy.com

Nacsinák Gergely András

MEGÉRKEZÉS A HATHÚSZASSAL

2024-11-04 | NOVELLA

Tintakék hajnalon érkeztem először a városba. Vonattal jöttem: rögeszmém, hogy megérkezni valahová csak vonattal vagy gyalogszerrel lehet – esetleg hajón –, minden más előbb-utóbb átutazásnak bizonyul. Lassan, vonakodva bontakozott ki aznap a reggel, nekem sem volt sietős. Mire a nap áthunyorgott a főtéri házak cseréptetői felett, az asztalon már egy üres kávéscsészére esett a fénye, és a pár sorra, amit a számos, magammal hordott füzet egyikébe jegyeztem föl kék pirkadatokról, és arról, hogy mit jelent megérkezni valahová. Mert, hogy el ne felejtsem megemlíteni: krónikás vagyok. Kiveszőfélben lévő szakma, én azonban kedvelem. Máshoz nem

érték. Füzeteimben ilyesféle reggeleket őrzök, és persze alkonyatokat is, mindenféle, imitt-amott felszedegetett napszakot, mások által észrevétlenül elhagyott pillanatok, hogy ha egyszer eszükbe jutna keresni, itt megtalálják. A legkülönfélébb dolgokat hordja össze így a véletlen az irkák lapjain: egy asztalosműhely változatos hangjait, elmenők után kiabált neveket, az első esőillatú ébredést kánikulai napok után; a fák lombjai közé tévedt napsugarakat, nyitott ablakokból elkószált hegedűfutamokat – melyeket illett volna még gyakorolni –, aztán a pillanatot, amikor a szél belelapoz egy asztalon felejtett könyvbe. Varjakkal pettyegetett őszi tarlók képét; salétromos kapualjakba befészkelődött savanyú szagokat, egykori pazar ebédek emlékfoszlányaiként; egy folyó vizének távoli, opálos csillogását – csupa ilyesmit. Haszontalan dolgokat. Becses dolgokat. Mit van mit tenni: a krónikás nem válogathat. Minden pillanat gyémántból kell, hogy legyen.

állomásokban gondolkodom

Egyszóval így kerültem ide – ennek jó ideje már. Hogy meddig maradok, nem tudhatom, de hát azt senki se tudja. Az otthon fogalma képlékennyé vált:

mostanság inkább állomásokban gondolkodom. Nem kerülte el a figyelmemet, hogy egyesek a városról szóló feljegyzéseket hitetlenkedve fogadják. Magam is így vagyok ezzel. Ha nem krónikás volnék, egy-egy oldal elolvasása után bizonyára én is azt mondanám, amit ők: hogy az ilyesmi lehetetlen. Városunk azonban nem lehetetlen, csupán valószínűtlen.

Vannak, akik szerint minden város az.

*

Kétséggkívül igazuk van azoknak, akik úgy tartják, városunk semmilyen szempontból nem számít az ország figyelemreméltó városai közé. Nem büszkélkedhet hírneves szülőtteivel – ilyenek nincsenek –, sem hősi halottakkal – ilyenekről sem tudni. A történelemben jelentős szerepet nem játszott, elhelyezkedése nem kimondottan festői, ipara úgyszólván nincs. Az igazat megvallva, sok szempontból olyan, mintha nem is létezne. De azért igenis létezik, a maga módján. És ez a mód az itt élőknek

szemlátomást tökéletesen megfelel. Nem is vágnak igazán másra, mint láthatatlanok maradni, olyan pontnak a térképeken, melyet nem tanítanak földrajz- vagy pláne történelemórán, ami fölött átsiklik az ember tekintete, különösen, ami a katonai stratégák, államférfiak, vallásalapítók és befektetők tekintetét illeti. Mint a szél kergette tavaszi felhők, amelyek zavartalanul siklanak át a fák közül előbukkanó tetők és tornyocskák felett, útban a horizont felé. Erről a mi városunkról, mondogatják az itteniek, mintha megfeledkezett volna az idő, és ez jól is van így; ezért nekünk is jogunk van megfeledkezni az időről.

*

Városunk életében kitüntetett szerepet játszik a folyó, dacára annak, hogy sok más, hasonló méretű és korú várossal ellentétben nem közvetlenül a partjára épült, hanem attól tisztas távolságban. Inkább csak az őszi-téli hajnalokon terjengő ködökkel, a vízillatú nyári délutánokkal, és a város felett megjelenő sirályok kacagásával emlékeztet a jelenlétére. Ez a jelenlét azonban igenis fontos számunkra, mert a folyó

jelenti az állandó viszonyítási pontot mindenkinek, hogy tudniillik feléje kell-e keresni egy-egy házat, utcát, üzletet, vagy ellenkezőleg, a dombok irányában. A dombok közül füzekről szegélyezett vízfolyások kanyarognak a folyó völgy felé, a fák lombjai a víztükörré hajolnak, amely áttetsző, cseppfolyós éjszakaként araszol a csalitos partok közt. Ilyen hallgatag, semmi kis erek táplálják a csillámló hátú folyót, amely városunk címerében is előkelő helyen szerepel, királyképpel festve, benne, mint valami akváriumban, három ezüsthál úszik. Szeretjük azt képzelni, hogy a folyók forrása valahol a láthatár mögötti, üvegfenyű hegyekben van, amelyek lejtőin idegen nyelven beszélnek, és hogy ezt a sziklák közül kibukkanó, kristálytisztá forrást csak később, a fülledt síkságra érve színezi át a megtett út megannyi kérdéses hordaléka. Ez azonban csak afféle romantikus ábránd. A folyóknak nem egy, de számtalan forrásuk van, hiába tüntetnek ki közülük egyet, a torkolat mocsaras útvesztőitől lehetőleg legtávolabb esőt e megtisztelő, ám spekulatív címmel. A folyó mindenütt ered, sokféleképpen nyeli magába a partok vizét, mint ahogy a partok is sokféleképpen viszonyulnak a folyóhoz. A vizek útja követhetetlen.

*

Városunkba a lehető legegyszerűbb módon eljutni, és benne tájékozódni alighanem kérdezősködéssel lehet. Ez érthető megütközést kelt manapság, a páratlanul pontos és naprakész térképek korában, de mégiscsak így áll a dolog. A térképészeknek már a múltban is nemegyszer meggyűlt a bajuk a várossal és környékével: ennek ellenére általános vélekedés szerint minél régebben készült egy térkép, furcsamód annál használhatóbb, viszont minél objektívebb pontosságra törekszik, annál vaskosabb tévedésekkel teli. A jelenségre a kartográfus, aki a városházán a település hivatalos katasztereit és térképgyűjteményéért felel, nem tudott egyértelmű magyarázattal szolgálni. Igaz, ő csupán részben térképész, máskülönben elhivatott ornitológus, ez utóbbit is tekinti fő foglalkozásának. Szerinte a madarak tekintete mindennél hívebb térképet szolgáltat városunkról és a környező vidékről, csak meg kell találni a módját, hogy azt papírra ültessük. Ezen dolgozik már évek, közel egy évtized óta. A kulcs, azt mondja, a különböző léptékek egyidejű használata. A veréb, az egerészölyv, a gerlák, a padláson gubbasztó macskabaglyok, az attikákban fészkelő rozsdafarkúak és a toronyóra számlapja előtt cikázó fecskék merőben különböző perspektíváinak

összehangolása. Egy rugalmas léptékrendszer. Erről igen élénken képes előadni, akkor is, ha valaki pusztán egy helyrajzi számért, egy kataszteri felmérés miatt vagy adásvételi ügyben érkezik a hivatalba. Ezért mindenki forrón reméli, hogy most már mihamarabb elkészül vele.

*

A tintakék hajnalt követően az este már a Hold-nővérek házában ért. Náluk vettem ki szobát arra az időre, míg ismerkedem a várossal, és eldöntöm, maradnék-e huzamosabban. Amikor kiadó szállás után érdeklődtem, ketten is őket javasolták. A Hold-nővéreknél, mondták, pontosan azt találja, amit keres. Eleinte azt hittem, ez a valódi nevük, hiszen mindenki így emlegette őket a kofától a fizetőpincérig, de a bemutatkozásnál kisült, hogy egyáltalában nem így hívják őket. Akkor kezdtem kapizsgálni, hogy ebben a városban az időhöz hasonlóan a neveknek is másodlagos jelentőséget tulajdonítanak. És hogy ez a kettő alighanem összefügg.

A Hold-nővérek a Csigaházban laktak. Persze nem afféle mézshéjra kell itt gondolni; a népek azért emlegették így egymás közt a sarki házat, mert utca fölé kiugró, helyre kis saroktoronnyal rendelkezett, melynek tetejét a romantikus hajlamú építész csigavonalban kirakott zöld, kék és sárga mázas cserepekkel díszítette, így valóban emlékeztetett egy elegánsan kunkorodó tengeri csigaházra. Ebben a városban, állapítottam meg, az épületeket viszont név szerint ismerik.

Szóval a Hold-nővérek.

Nem lehetett tudni, melyikük az idősebb, melyikük fiatalabb: mindkettő következetesen „nővéremként” aposztrofálta a másikat. Életük delén túl jártak már, de azért még nem késő délután: abban a korban, amikor szerencsés csillagállás mellett a női bájt fölváltja a kedvesség, a rafinériát a bölcsesség, és a nők gyümölcsfák képét öltik. Fürge és gyöngéd mozdulataik azonban most sem nélkülöztek némi elegáns érzékiséget. Két különböző, de egyformán igéző mosollyal köszöntötték a házuk földszintjén működő női szabóság ajtaján belépőt – bár később úgy vettem észre, hogy valahol, a száj szögletében mindkettejükénél bujkált egy alig észrevehető kis árnyék, amely soha nem távozott el onnan. A Hold-nővérek mosolya, írtam fel a jegyzetek közé.

láthatatlan vonzerő

Alighanem azért emlegették őket ezen a néven, mert egyikük telt volt, akár a telihold, a másik meg vékonyka, mint a fogyó holdkaréj. Az egyik csupa puha, kerekded kedvesség, másikuk élesen

metszett alak, tetőtől-talpig finom irónia. Az az érzésem, hogy lánykorukban még inkább hasonló alkatúak lehettek; adottságaik, ahogy az lenni szokott, az évek egymásra rakódásával bontakoztak ki. De hát a Hold-nővérek igazából most is leánykorukat élik – vonogatták a vállukat a városiak –, férjhez sohase mentek, még ha nem akarják, akkor is mindent együtt vagy legalábbis egyszerre csinálnak, mintha egymást tükröznék, mintha pályáikat láthatatlan vonzerő szabná egymáshoz, akár az ikerholdakét. Ugyanez áll a férfiakra, tette hozzá a főtéri hírlapárus. Ezt nem egészen értettem. Tegyük fel, magyarázta, hogy egy fiatalembernek megtetszett az egyik nővér, csapta neki a szelet, összemelegedtek. Egy idő után azonban a fiatalembert

gyötörni kezdte a gondolat, hogy ő voltaképp a másik nővérbe szerelmes, aki testvérénél szebb is, okosabb is, mindent összevéve vonzóbb teremtés. Akkor könnyes szakítás következett, kisvártatva pedig vallomástétel a másik nővérnek. A kedélyek lecsillapodása után nem telt sok időbe, és a fiatalember egy álmatlan éjszakán megértette: tévúton jár, eredetileg választott helyesen. Lopva figyelte korábbi kedvesét, és igazat adott magának. Éjjelente kikelt az ágyból, a másik nővér ajtajához somfordált, ott álldigált sóvárogva, bezörgessen, ne zörgessen; tépelődött egy darabig, szemrehányásokkal illetve magát, majd heves szóváltások és fogadkozások után visszakönyörögte magát az elsőhöz. Ha a soványabbikkal hált, megbabonázták a másik telt idomai; viszont a túlcsonduló kedvesség ólmelegéből kis idő múltán már a szabadabb légkör, a hűvösebben mért szerelem után áhítózott. És ez így ment, mégpedig kivétel nélkül minden esetben, minden egyes udvarlónál egészen addig, amíg vagy a nővérek, vagy a végképp összezavarodott lovag véget nem vetett a dolognak. Az érdekes az, tette hozzá a hírlapáros, hogy igazában nem számított, hol volt a kiindulópont, a vége mindig ugyanaz lett. A nővérek eleinte nem tudták mire vélni ezt az érzelmi ingamozgást, kétségbeestek, szenvedtek, majd jobb híján elfogadták, és megtanultak élni vele, ha már elkerülni nem lehetett. Ki kárhoztathatná őket ezért. Ne gondoljam, hogy rossz hírüket akarja kelteni – szabadkozott az illető –, a világért ne értsem félre, mindennek jó néhány éve már. A nővérek azóta megállapodtak, és nagy egyetértésben várják vissza utolsó szerelmüket, akinek évekkal ezelőtt nyoma veszett.

*

A szobámban, mely történetesen a csigaházforma toronyszoba volt, az asztalon egy öreg írógépet találtam. Látványa mindjárt rabul ejtett: az éjfékete billentyűk grádicsa, elegáns rajzolatú betűkkel, zömök, olajzöld fémház. Úgy állt az ablaknak fordított íróasztalon, mintha várna valamire. Az egyik fiók mélyén találtam hozzá való ívpapírt. Aznap este, miután túlestünk az ismerkedésen, és a nővérek nyugovóra tértek, az utcai jövés-menés pedig abbamaradt, befűztem a papírt, és próbaképpen leütöttem néhány billentyűt, majdhogynem találomra, de azért mégsem egészen. A „tintakék hajnal”-szavak tisztán és csakugyan tinta-kéken rajzolódtak ki a félhomályban

holdvilág-módra derengő papíron. Néztem az élesen metszett betűket, és a függönyön túl az ívlámpák ködbe fújt fénybuborékjait. Úgy éreztem magam, mint aki hazatért.

*

Másnap megkérdeztem a nővéreket, használhatnám-e az írógépet. Természetesen, felelték, de nem sokra megyek majd vele. Sok évvel ezelőtt, magyarázták, élt náluk egy bogaras öregúr, aki megszállottan foglalkozott mindenféle hókuszpókusszal, többek közt kabbalisztikus tanokkal is. Könyvtárának maradéka még mindig a pincében porosodik, ha ugyan be nem kebelezték már az egerek. Az írógépet ő hozta magával, de sajnos, használhatatlan: minden betű máshol van rajta, mint kellene, és ha ez nem volna elég, ráadásul minden egyes billentyű másik betűt koppant a papírra, mint amilyen jelet visel. Az ábécé hiánytalan, de követhetetlen. Ez a betűkáosz valamiért az öreg féltve őrzött kincse volt: állítólag egy csodarabbi áldásával építtette a masinát, és csakis őket, a nővéreket avatta be a titkába. Úgy tudni, a városba is azért jött, hogy otthonától távol, teljes nyugalomban dolgozhasson. „Bármire is fogjak hozzá, egy másik történet jelenik meg a papíron”, mondogatta, „ilyen írógép nincs több a világon” – és hát igaza volt, mert ilyen semmirekellő írógép tényleg nincsen több, amikor megpróbáltak túladni rajta, senkinek se kellett. Meghagyták szobadísznek. Mélyen hallgattam az előző este legépel szavakról. Mi lett a bogaras öregúrral, kérdeztem inkább. Mi lett volna, néztek rám a Hold-nővérek, mint egy ütődöttre. Hát meghalt, nyilván. Már akkor sem volt ereje teljében, amikor a városba érkezett. Eleinte hosszú sétákat tett a folyóparton, mint mondogatta, a folyó voltaképp példázat, a tengerbe vetett hit megtestesülése, és mindenkit azzal ámított, hogy egy nap felkéredzkezik majd a hosszú uszályok egyikére, amelyeket időnként látni, amint lomhán közlekednek lefelé a folyón, és a tengerig meg sem állnak. De persze soha nem indult neki, idővel már csak a főtérig jutott, aztán már addig sem. A galambokat etette az ablakából, szórakozott lett és hallgatag. Naphosszat az írógép fürge kopogása hallatszott odafentről. Az utolsó időkben az öreg csak mézen és tejen élt, bőre kifehéredett, szinte áttetsző lett, akár az alabástrom, és végül persze győzött az idő. De ne aggódjak, sietett megnyugtatni a soványabbik, nem abban az ágyban halt meg, ahol én alszom, sőt, még csak nem is a

szobában. De hogy pontosan hol, az rejtély, kotyogott közbe a másik. Március volt, folytatta zavartalanul az első, annak az évnek az első igazán tavaszias napja. Az öregúr reggel meglepően frissen jelent meg a földszinten. Közölte, hogy hosszabb sétát tervez, ebédre sem valószínű, hogy hazaér. Ebben igaza is lett, mert azóta sem jött vissza: főművének mappába kötött lapjait, vagy száz oldalnyi színtiszta halandzsát, itt hagyta az ebédlőasztalon, zsineggel gondosan átkötve. Kalapját a révész találta meg, egy fűzfa ágán fennakadva. Talán a folyón lejjebb partra vetődött valahol a holtteste, de persze az is elképzelhető, hogy eljutott valahogy a sodrással, örvényekkel, halaktól felismerhetetlenné csócsálva a tengerig. De ennek több éve már.

Nem baj, mondtam, tennék egy próbát azzal az írógéppel.

*

És ki volt a nővérek életében az a bizonyos nagy szerelem? – kérdeztem néhány reggelrel később a hírlapárustól a kiosk mellett padon ücsörögve. Hát a Nehéz Eset, mondta a hírlapos. A becsületes neve nem jut eszembe, mert a Főorvos úr mindig csak így emlegette: „barátom, aki nehéz eset”. Valaha a Főorvos úr páciense volt, még abból az időből, amikor a vármegyei kórház elismert kardiológusaként működött. Nyugdíjba vonulása után sehogy sem találta helyét a nagyvárosban, hazatelepült, és mert a hivatástudat nem ismeri a nyugállományt, rendelőt nyitott itthon, hogy utolsó aktív éveiben szülővárosa apraja-nagyjának hasznára lehessen. Biztosan látta már a rendelőjét a szomszéd utcában: a Főorvos úr minden pénteken kilenc és tizenkettő között praktizál, de a páciensek már nyolc óra tájban gyülekeznek, arcukon boldog izgalommal, hogy a Főorvos úr most meg fogja vizsgálni őket. Kétségtelen: ő a vizsgálatok virtuóza, páratlan érzéke van hozzá; magabiztos, tapintatos, nyájas; én is jártam nála már nemegyszer, és el tudom képzelni, hogy annak idején a kórházban egy-egy vizit felérhetett egy kezeléssel. A figyelem már magában gyógyít. Nem csoda, ha péntekenként ott gyülekeznek rendelője lépcsőin a hurutosok, köszvényesek, bélbajosok, élni képtelenek és halni készülő, egyszóval mindenki, aki mindennapi nehézségei közepette úgy döntött, hogy valami bajban keres menedéket; hervadni készülő asszonyok, akik valósággal fürdőznek testük jelzéseiben, változatos tünetfürdőket vesznek; és persze eljönnek azok is, akik megrendült egészségük romjain igyekeznek a lehetőségekig elegáns életet élni. És a Főorvos úr nevükön szólítja, megvizsgálja őket, hébe-hóba diagnosztizál is – lévén kardiológus, ő sem érthet mindenhez, az egész emberi test összes bonyolult együttthatásához –, szerényen más kollégákhoz irányít, egytől egyig kiváló szakember, mondja róluk, de mindenekelőtt: odaadóan figyel, bólogat, megért, a fertőtlenítőillat üdítő atmoszférája és a fehér köpenyén szánkázó napfény mind azt sugallják, hogy a világban voltaképpen nincs is semmi baj. Ilyet tud ez a mi Főorvosunk, és én mondom magának, ez aztán ritka kincs.

És a Nehéz Eset? – kockáztattam meg a kérdést.

orvosi képtelenség

Ó, igen, pardon – ocsúdott fel a hírlapáros, mint valami extázisból. – A Nehéz Eset. Szóval régen a Főorvos úr betege volt, akkor barátkozhattak össze.

■ Később is meglátogatta hébe-hóba, amikor már visszaköltözött hozzánk. Furcsa párost alkottak, annyi szent: a szakember és az orvosi képtelenség. Ha a Főorvos úr ismert volt, barátja úgyszólván világhírű. Egy időben disszertációkat írtak róla, esetét konferenciáról konferenciára ismertették, röntgenfelvételei címlapon szerepeltek. Ő szerényen viselte a rá szakadt világhírt, és elsősorban gyógyulni szeretett volna. Pedig, mint kiderült, nem is volt neki miből. Mindössze az kellett, hogy kórsága a megfelelő közegbe kerülve ne rendellenesség, hanem az egészség egyetlen elképzelhető formája legyen.

*

Az ok, amiért az illető úgyszólván kézről kézre járt orvosi berkekben, a következő: Nehéz Esetnek, bármi képtelenül hangozzék is, két szíve volt. Igen kérem, a szervnek, melynek ugyanolyan páratlannak illenék lennie, mint a májnak vagy a tobozmirigynek, az illető úriember mellkasában volt egy párja – és pedig nem afféle fölösleges, csökevényes állapotban, hanem teljesértékűen. Ne meresztgesse úgy a szemét, én is tudom, hogy ilyen nincs, a kardiológusok is tudták. És mégis. Egy ember, egy mellkas, két szív. Erre csak mintegy véletlenül derült fény, az illető már élete derekán járt, de hát kinek is jutna eszébe ellenőrizni, hogy hány szív dobog az ember kebelében, nem igaz? Az orvosok tisztán biológiai szempontból kizártnak tartották, hogy ilyen ember éljen, viszont úgy döntöttek, ha ennek dacára mégis él, legalább alaposan kivizsgálják. Évek teltek el ezzel, és amikor már minden elképzelhető eszközzel és módszerrel feltérképezték a testét, éppen csak fel nem boncolták elevenen, és amikor már mindent publikáltak róla, amit lehetett, mégsem lett kisebb a tanácstalanság, akkor futni hagyták; csak előbb még elneveztek róla egy ritka szervi bajt. Az is valami. Nem egy embernek ennyi se jut. A szerencsétlen pedig mehetett vissza a szürke hétköznapiokba; nem szenzáció volt többé, csupán egy kórkép, visszaengedték úgymond élni, annak tudatában, hogy az élete képtelenség. Mi mást tehetett: megadta magát ennek a képtelenségnek. Élt engedelmesen, beletörődve, képtelenül, és közben hébe-korba átruccant régi ismerőséhez, a Főorvos úrhoz. Estébe nyúló sakk-partikat játszottak olyankor, Nehéz Eset a sakkban szinte verhetetlen volt.

Így történt, hogy egy délben, míg sakkpartnerét várta a rendelő előtti padon ücsörögve, találkozott a kivizsgálásra érkező Hold-nővérekkel. Mégpedig nem a teltebbel, nem is a karcsúbbikkal, hanem egyszerre mind a kettejükkel, mert a bajaikon is osztoztak. Nagy pillanat volt ez. Nem tudom, a két szívet külön kell-e számítani. Ha igen, úgy azt kell mondanom, ott és akkor mind a négyen egymásba szerettek.

*

Egy este addig-addig kutattam a pincében, a bogaras öregúr papírdobozokban porosodó könyvei között, míg rá nem bukkantam arra a bizonyos ebédlőasztalon hátrahagyott fõmûre. Keménytáblás mappa volt, sötétkék zsineggel átcsomózva, benne százhetvenhárom, kézzel számozott lap. Egy Sophie-Germain-prím, mosolyodtam el. A mappát felvittem a szobámba, most is itt fekszik az asztalon. Úgy van, ahogy a nővérek mondták: első pillantásra merõ halandzsa az egész, de az írógép elegáns betûi azonnal fölismerhetõk. A sűrûn telegépelte oldalakra már ránézni

is gyönyörűség. Vajon mi vihet rá egy öregembert, hogy ezzel foglalatostkodjon éveken és százhetvenhárom számozott oldalon át, így búcsúzva a világtól? Ha analitikus elme volnék, bizonyára beleásnám magamat a kabbalisztikus tanokba, vagy megkísérelném fölismerni a betűkáosz hátterében a rendet. Csakhogy nem vagyok analitikus elme, a rejtvényfejtést sem élveztem soha. A megfejtett talány kiábrándító. Krónikás vagyok. Nem megoldani, csak megőrizni vágyom a dolgokat. Ha ugyan az írás nem a megoldás egy neme.

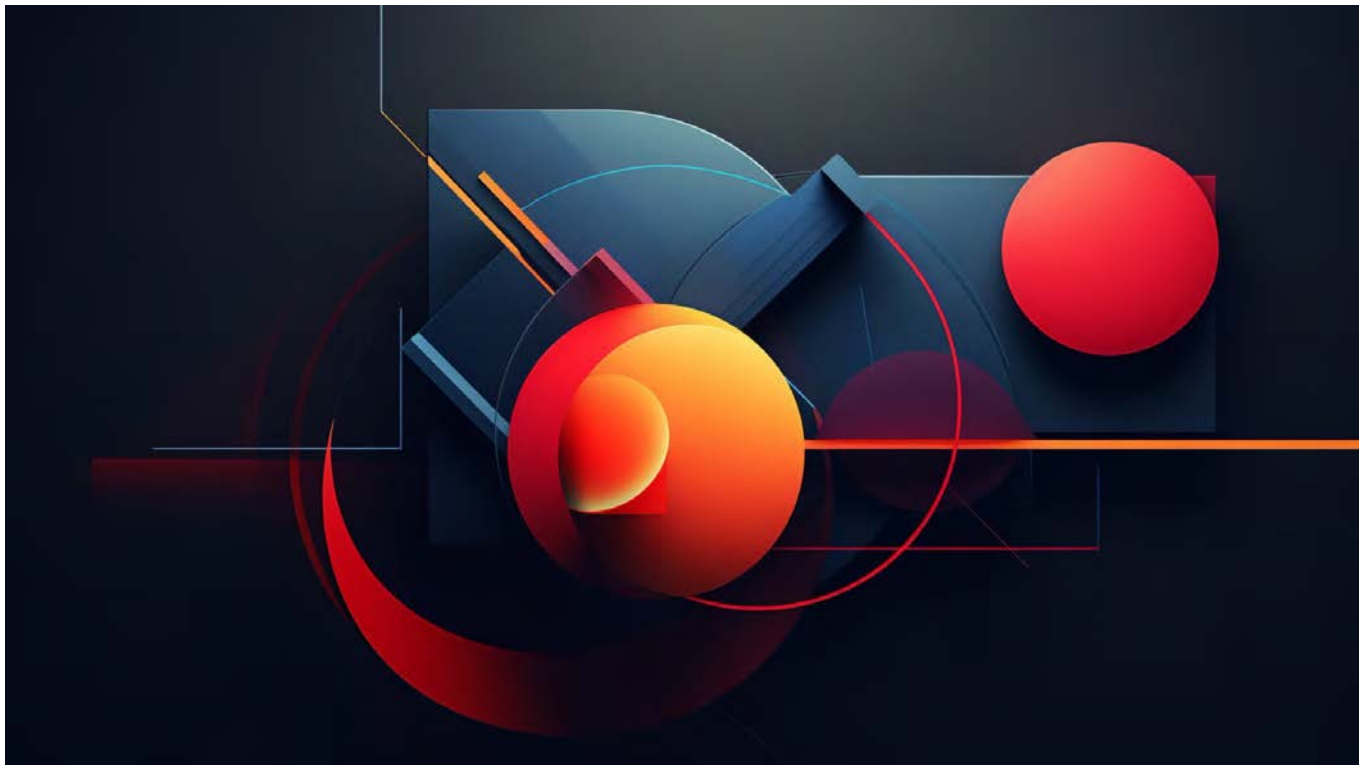
*

Nem biztos, hogy az irigység a megfelelő kifejezés, tűnődött a hírlapárus. Talán inkább arról van szó, hogy a többségnek nincs érzéke a boldogság változatos megnyilvánulásai iránt. Eltökélten igyekeznek a világot egyféle képzeletbeli szabásminta szerint alakítani, serényen vagdossák le róla a szerintük oda nem illőt. Ez is egy lehetőség. Mindenesetre városunk lakóinak bizonyos hányada – melyben felülreprezentáltak az elkötelezett családanyák és a feddhetetlen aggszűzek, vagyis akik hajlamosak elismerést várni pillanatnyi élethelyzetükért –, nemigen tudta hová tenni ezt a szokatlan képletet: a Hold-nővérek karéjában lépdelő Nehéz Eset látványát. A sors iróniája, hogy ez a szegmens szinte pontos átfedésben volt azzal a másikkal, amely a Hold-nővérek klientúráját alkotta. Magyarán: a női szabóságból elkezdtek elmaradozni a kuncsaftok, ha pedig jöttek, abban sem volt sok köszönet. Feddések és jó tanácsok, helytelenítő pillantások, tompított hanggal zárójelezett megjegyzések a helyes és helytelen boldogságról az üzletmenet mindennapos kísérőivé lettek. A teltebbik nővér még inkább kitelt, a karcsúbbik még soványabb lett a rosszallás permanens légkörében. Nehéz Eset pedig? Azt hiszem, dupla szívével dupla olyan rosszul esett neki minden elejtett megjegyzés, minden gondterhelt barázda a szeretett nők arcán. Mindkét szívét emésztette a nővérek közmegebecsülésének lassú eróziója. Rosszullétekről panaszkodott. Mintha valami megváltozott volna, mondogatta, maga sem tudja, mi. A Főorvos úr, aki nemcsak baráti, de orvosi szemmel is követte a fejleményeket, egy rutinvizsgálat alkalmával állítólag azt állapította meg, hogy Nehéz Eset szervezete különös módon reagált a nyomásra: a mellkasában dobogó két szív már nem egyszerre dobban, hanem felváltva; amíg az egyik ver, a másik pihen. Csakhogy ennek meg az lett az

eredménye, hogy a két nő iránti szerelme, amely eddig összhangban működött, mintegy kettévált: a kétféle érzélem, amely eddig – elmondása szerint – úgy mozdult benne, akár egy pár szárny, immár megkülönböztethető lett. Az egyik nap az egyik, pár nap elteltével váratlanul a másik szív mozdul bennem – panaszkolt –, és reggelente sosem tudhatom, melyik szívemmel ébredek.

*

Akkoriban rászoktam, hogy esténként, az elalvás előtti percekben fel-fellapozzam az öregúr mappáját, ezt az impozáns betűhalmazt, melyet legalább ketten alkottak: az írógép meg ő. Addig lapozgattam, míg el nem nyomott az álom. Úgy vettem észre, hogy ezekben a percekben, az áttűnés perceiben mintha történetek sejlenének föl egy-egy pillanatra a betűmassza mélyén: mint amikor a folyóvízben felkavart iszap szemcséin egy villanásnyi időre megcsillan a nap. De mihelyst erőt vettem az elnehezülő szempillákon, és igyekeztem visszanyerni a tekintet éberségét, a derengő képek szertefoszlottak, én pedig kénytelen voltam megállapítani, hogy álmodtam: a papíron a szokásos zaggyvaság fogadott. Ennek ellenére kedvem telt benne, hogy ezzel a rituáléval lépjem át az alvás küszöbét: odakint köd csepegett a fákról, gomolygásában felhővé oldódtak a házak. Az utcai lámpa szobába hulló, sárga fényében biztosan és titokzatosan állt az öreg írógép az asztalon, mintha csak egy új lap befűzésére várna.

*

És mi lett végül Nehéz Eset és a nővérek románcának a sorsa? – kockáztattam meg a kérdést, mivel a hírlapárusnak, reggeli eszmecsereink alkalmával már napok óta nem akaródzott folytatni a történetek elbeszélését. Ilyen alkalmakkor a kiosk mellett sütkérezünk a napon, s ha nagyritkán egy-egy vevő jelent meg, rutinosan szolgálta ki magát, az aprót a pultra csördítve.

Nos, mint említettem – folytatta kissé kelletlenül –, a város egy része nem nézte jó szemmel ezt a hármasszöveget, és a nővérek sorsa nehezebbre fordult. Akkor határozták el, hogy kiadják a Csigaház emeleti szobáját, azt, amelyikben most maga lakik. Az első érdeklődő mindjárt egy fura figura volt, manószzerű vénember, aki egy bőrdöngyös könyvvel meg egy írógéppel felszerelve állított be. Egy évre előre kifizette a nővéreket, akik így tüstént kikeveredtek a pillanatnyi pénzzavarból. Nehéz Eset is igyekezett segíteni őket a maga módján, de már semmi sem volt a régi: mellkasában a szívek összevissza vertek, egészsége megrendült, és valahogy hármójuk közt is elillant az addigi összhang. Igyekeztem vigasztalni mindenféle badarsággal: hogy kétfelé úgyszólván lehetetlen hűségesebbnek lenni, és más effélékkel.

Szelíden nézett rám, mint valami félnótásra, és azt válaszolta, hogy ha nem vettem volna észre, mindenki erre a paradoxonra vágyik: egyszerre hűnek lenni valaki máshoz, és önmagához is. Ebben nincs semmi természetellenes. Azt mondta, egyre többször vesz erőt rajta a lelkifurdalás, mióta a két szív külön-külön dobog benne; azt is mondta, hogy a tétlen szív helyén keletkezik a rossz lelkiismeret.

voltaképpen betűk

Viszont Nehéz Eset, gyakori ittlétei alatt összebarátkozott az albérlővel. A Főorvos úr szerint az öregnek nem volt ki mind a négy kereke, de Nehéz Esetet elkápráztatták a fejtegetései, amelyek, ha jól emlékszem, olyasmiről szóltak, hogy a világ dolgai, a teáscsészéktől a csillagokig voltaképpen betűk vagy valami hasonló; lényeg, hogy a mindenség az Isten beszéde, egy történet, amelyet ő mesél. Csakhogy a történet szavai Ádám bűnbeesésével összekeveredtek, semmi sincs a helyén, és az ember feladata annak kiderítése, Isten voltaképp mit is akart mondani. Elég reménytelen feladat, ami azt illeti. A Főorvos úr szerint ez a betűvilág csak afféle költői metafora, sültbolond, aki szó szerint veszi, és egyáltalán, időt pazarol ilyesmire. A világ nem szavakból áll, hanem atomokból, és rend van benne, nem pedig összevisszaság. De Nehéz Eset valamiért továbbra is szívesen diskurált az öreggel, azt állította, ettől valahogy jobban érzi magát. Ám nem sokkal az előtt, hogy lejárt a kifizetett esztendő, az öregnek nyoma veszett. Mondják, megcsúsztatott a parton botorkálva, és a zöldártól megduzzadt folyó magával sodorta. Körülbelül ez idő tájt Nehéz Eset is feladta az őrlődést: betöltötte hatvanadik évét, a hatvanegyedikbe lépett, talán megelégtelt a lelkifurdalást, és hiába várták a nővérek, nem jött többé. Állítólag hagyott valami levelet, hogy gyógykezelésre ment, de miféle gyógykezelésre, kérdem én? Mit mondjak még. Nincs csattanója a történetnek, a Hold-nővérek pártában maradtak, kuncsaftjaik szép lassan visszaszállingóztak, a közvélemény jótékonyan szemet hunyt a történetek felett.

*

Énnekem azonban egyre jobban fúrta az oldalamat a dolog. A nővérek cseppet sem bánták, ha tovább bogarászom a pincében porosodó könyvek közt, többségük szép, gótbetűs kiadvány volt, és mint ilyen, számomra hasznavehetetlen. Valami mégis azt

súgta, a kabbalista öregúr és a nővérek, valamint Nehéz Eset története így nem érhet véget. Lennie kell itt még valaminek a szavak között, az elbeszélések hézagaiban. Pedig, mint mondtam, nem vagyok kódfejtő. Olykor leütöttem egy-egy betűsört az írógépen. És olyan szavakra találtam, amelyeket addig még csak nem is kerestem. Egyszer az állt ott: kentaur. Azután ez: eternista. Máskor: anemonárium. Lassanként egész gyűjtemény állt össze efféle meglepő szavakból.

*

A Főorvos úr azonnal átlátott a szitán. Magának semmi baja, a lukat az oldalán nem sebészileg kell befoltozni. Nosza, elő a farbával, mi járatban?

Igazat adtam a városbelieknek: mindezt olyan bársonyos magabiztossággal mondta, hogy azonnal ömleni kezdett belőlem a szó. A Csigaház története, egykori barátjának sorsa, a Hold-nővérek átka, a megáradt folyó, és mindaz, amit a hírlapárustól hallottam, egy csapásra felszínre került. Ott lakom náluk, fejeztem be, és igaz, hogy csak a partvonalról, csak afféle utószóként, de bizonyos mértékig a történetük részévé lettem. Hátha tehetek valamit azért, hogy ez a megakadt história továbbgördüljön. Krónikás vagyok, tettem még hozzá magyarázatképpen.

Csak az írógépről hallgattam valamiért.

A Főorvos úr egy darabig merően nézett, mint aki nem tudja eldönteni, mit is kezdjen velem, aztán csak annyit mondott: jöjjön vissza rendelés után, sétáljunk egyet.

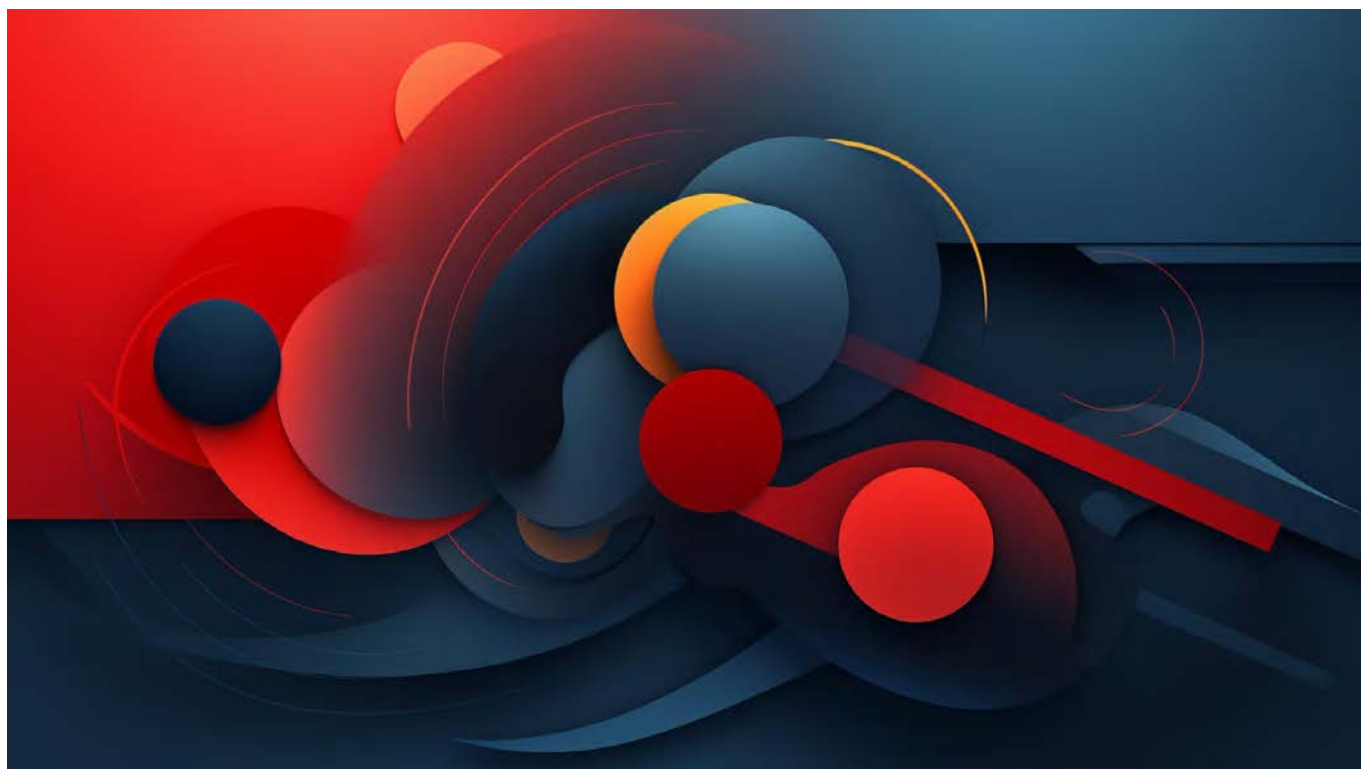
*

Nyilván a hírlapárus tömte tele a fejét minden számársággal – kezdte mindjárt, amikor ráfordította a kulcsot a rendelő ajtajára. – A szerencsétlen flótás naphosszat kuksol a bódéjában, összeolvas mindenfélét, és azt hiszem, titkon szerelmes a Hold-nővérek valamelyikébe. Esetleg mindkettejükbe egyszerre. Nem vagyok pszichiáter, nem tudom eldönteni, a konstans bezártság és a sóvárgás együttese hogyan hat az elmére. Elmondásából annyi igaz, hogy csakugyan volt egy régi páciensem, akit bonyolult vezetékneve miatt orvosi berkekben csak nehéz esetként emlegettek, de könyörgöm, el ne higgye, hogy két szíve volt, ez csak afféle orvosi szleng, *dicordia*, ha tudni akarja, ritka fejlődési rendellenesség. És igen, volt egy futó románca a nővérekkel, de mivel az illető magának való agglegény volt, viszonyuk nem lehetett tartós, jelene sem igen volt, nemhogy jövője. Nagy intellektusú, finom ember volt, de labilis idegzetű, az ilyesmi gyakran együtt jár. Barátságunk akkor lazult meg, amikor a nővéreknél valami rabbi vett ki szobát, és páciensemét abszurd tanai bűvkörébe vonta. Egy idő után nem volt idegrendszerem ahhoz, hogy ezt az okkult maszlagot hallgassam, a tudomány embereként az ilyesmi előbb-utóbb kihoz a béketúrésből. De ez a város, mint minden kicsiny és elszigetelt közösség, sajnos fogékony az effélékre. Annál nagyobb szükségünk van a józan hangokra; ezért mondom el, amit mondandó vagyok, még ha nehezemre esik is. Szóval.

tettétől elrémülve

Barátom, a dicordiás, a nővérek albérlőjének feltétlen, odaadó híve lett. Hogy ne mondjam, a tanítványa. Már nem is a Hold-nővérekhez járt, hanem őhozzá. Erről a nővérek persze nem fognak beszélni, túlságosan fájdalmas emlék a számukra. Lényeg a lényeg, korábbi páciensem azt képzelte, hogy zavarodottságára a bolond kisöregnél lehet a gyógyír. Elfuserált élethelyzetében kapóra jött, mint oly sokaknak, a misztikus hablaty, amely

egyszerre volt gyógyír és igazolás. Bebeszélte magának, hogy megfeneklett sorsa átírható, és azért könyörgött mesterének, hogy mesélje újra őt, életének betűit szedje rendbe; mintha ez bármire is megoldás volna. És ahogy lenni szokott, a csalódással nem akart szembenézni. Ezt csak magának mondom: attól tartok, felindultságában a folyó hullámai közé lökte az akkor már nagybeteg öreget, ő maga pedig, tettétől elrémülve, kerekét oldott. Bizonyítékom persze nincsen, csupán a józan ész következtetéseire hagyatkozom. Különben ráférne erre a városra, ha minél többen cselekednének ugyanígy. Az mindenesetre tény, hogy ama tavaszi délelőtt óta sem egykori páciensemnek, sem a kisöregnek színét sem látta senki.

A Főorvos úr komoran kalapot emelt, és olyan kézzorítással búcsúzott el, mintha mostantól szövetségesek lennénk – de bennem hiányérzet maradt, mert a hírlapáros története, ha nem is volt ilyen megnyugtatóan kerek, minden abszurditás dacára hihetőbbnek tűnt, mint a doktoré. Ez utóbbi ugyanis sehogy sem illett a városhoz. Ezek a terek és meredek háztetők meg a folyópart, ahová én is le-lesétáltam enyhébb napokon, egészen más történetet meséltek. Nem illett a Csigaház jótékony csönddel

bélelt szobáihoz sem, melyekben kizárt, hogy ilyesféle alattomos gaztett érlelődjön. És végképpen nem illett az írógéphez, amelynek betűi egyszerűen ellenálltak volna egy ilyesféle befejezésnek. Tudom, mert kipróbáltam.

*

Fátumterapeuta. Ezt a különös szót is a városban hallottam először, akkortájt, amikor a Hold-nővérektől már továbbhurcolkodtam, mert jutányos áron és hosszabb távra találtam egy kevésbé festői, de csöndes, belső udvarra néző szoba-konyhát. Az udvar kövei között fűcsomók tarkáltak, közepén pedig természetes fenyő nyújtózott a tető fölé. Csúcsán még októberben is minden este rigó énekelt hősiesen az alkonyatnak. Nemigen akaródzott elhagynom a toronyszobát, húztam-halasztottam a dolgot, de beláttam: ha hosszabban szándékozom a városban időzni, tágasabb lakhely után kell nézmem. A nők egyetértőleg bólogattak: bizony, maga még fiatalember, ne bútorozzon össze két ilyen satrafával – de látszott rajtuk, hogy szívükre veszik a dolgot. Persze azt a semmirekellő írógépet se hagyja itt, tette hozzá a magasabbik, minálunk csak porfogó, de hallottuk, hogy maga úgy gyakorol rajta, mint valami zongorán.

A költözés ügyében a városházán is többször megfordultam, mert a bürokrácia kis országunk valamennyi szegletében egyformán körülményes és kérlelhetetlen; városunk polgárai az okmányok, pecsétetek, engedélyek és kérvények odaadó tisztelői, mint mondják, az iktatás a valóság előtti tiszteletadás egy formája. Egy ilyen rituális tiszteletadás alkalmával akadt meg szemem a listán, amely a kartográfus hivatali helyiségében volt kifüggesztve a hevenyészett térképvázlatok között, melyek mindegyike állítólag a várost ábrázolta, mégsem volt felfedezhető bennük semmi közös.

imádják az egzotikumot

Elődöm gyűjteménye – bökött a térképész fejével a papírlap felé. – Az volt a hobbija, hogy ha valami rendhagyó foglalkozásra bukkant az aktákat böngészve, azt felírta. Van ott minden. Zongorabővítő. Emlékcsiszoló. Fényrestaurátor. Amit akar. Egyszer

elvetődött ide egy Dunavíz-árus is, és képzelje, heteken át megélt abból, hogy az utcákat járta reggelenként, és ordított, mint a szkanderbég, hogy tonvósz, tonvósz. Pedig van nekünk saját folyónk, annak a vizét se isszuk, de tudja, milyenek a népek, imádják az egzotikumot. Az pedig bebeszélte nekik, hogy a Dunával maga a kultúra hömpölyög át kis országunkon, aki ezt issza, egyszerre ízleli Pest, Bécs, Passau, meg a Fekete-erdő zamatát. A maga elődje, az öregúr, aki a Hold-nővéreknél albérlősködött, nyugalmazott fátumterapeutaként mutatkozott be. De hogy ezzel mit akart mondani, azt senki se tudja.

*

De én tudtam. Vagy legalábbis sejtettem. Miért is ne vállalhatná fel bárki, akár egy ismeretlen öregember, a világ rendbetételének munkáját? Forradalmi mozgalmak és misszionáriusi hevület helyett egy avított és zajos írógéppel. A csodarabbitól megtanulta, hogy a világ eredetileg értelmes szöveg, csak mi látjuk merő zagyvaságnak. Én arra gondoltam, hogy ami innen, az összekeveredett világból olvasva értelmetlen szövegnek tűnik, az lehet egy rendezett világ értelmes története. Ahonnét nézve a mi világunk, minden logikájával, minden mondatával, minden következtetésével, minden ízében merő badarság. Halandzsa, melyből szigetként világlik elő ez az egyetlen, értelmes szöveg. Talán Nehéz Eset és a Hold-nővérek alkonyi szerelmének legigazabb története ott van a tintakék mappába kötve, mérgezett nyelvünkön olvashatatlanul. Talán nem is csak az. Még ki kell találnom, hová tűnt Nehéz Eset.

*

A férfi egy szíjjakkal átkötött kofferral ügyetlenkedte le magát a másodosztályú vagonból olyan peronra, amelyhez képtelenség osztályt rendelni. Téli reggel volt, tiszta fényű és ropogós: a galíciai városka házai távolabb, a dombok között bújtak meg, mert a vasúti mérnökök nem vesződtek azzal, hogy a síneket közelebb vezessék hozzájuk. Egy-egy vékonyka füstcsík érezte csak arrafelé a kék eget. A férfi volt az egyetlen, aki ezen a reggelen itt leszállt: miután a vonat pöfögése, a kerekek csikorgása elhalt, és se közel, se távol nem mutatkozott egy lélek sem, hiába kerülte meg az állomásépületet kétszer is, az illető vállat vont, és nekivágott a dérlepte dűlőútnak. Két szíve nyugodtan vert a mellkasában. Biztos volt benne, hogy ott majd talál valakit, aki útbaigazítja a csodarabbi házáig.

*

Nem az az otthontalan, akinek nincs hová hazatérnie, hanem akinek nincsen története, áll a nevenincs galíciai falu csodarabbijának tanításaiban, melyekre a pincében egymásra tornyozott dobozok egyikében bukkantam. Nem könyv volt, hanem egy kézírásos füzet: a kisöreg vagy maga gyűjtötte a mondásokat, vagy

kimásolta őket valahonnét. Lehet egy népnek saját országa, amely a nevét viseli, és lehet ugyanakkor hazátlan, mert nincsen története – állt egy másik helyen. Ugyanez fordítva is elképzelhető: hogy egy népnek nincsen földje, de otthonra talál egy történetben. Épp ezért a történeteket jobban kell óvni, mint a határokat, olvastam pár lappal odébb.

a csodarabbi

Ilyesféleképpen bölcselkedett a csodarabbi, vagy így vigasztalta népét és magamagát. Ki a megmondhatója. De elődöm, az egykori albérlő nem is ezeket a nagyívű megállapításokat tartotta fontosnak aláhúzkodni egy tompa ceruzával – szinte látom magam előtt a viharvert, megrágcsált ceruzacsonkot –, hanem azokat, amelyek az egyéni sorsokra vonatkoztak. Ebből is látszik, hogy józan léptékkal élt. „A történettelen ember magára maradt ember, a tanácstalan ember, a számkivetett ember. A megváltás legelső lépése, sőt, a legelső is megelőző lépés, hogy az ember visszakapja a sorsát, valakivé válik, megadatik neki a történet kegyelme. A Tóra áldása, hogy visszahelyezi az embert az isteni történetbe, és ezzel máris útnak indítja őt a Paradicsom felé...” Ilyen, és ehhez hasonló szentenciák sorjáltak a füzetben – úgy tűnik, a csodarabbi gyakran ismételte önmagát. Ami írónál megbocsáthatatlan, bölcséknél egyenesen elvárás. Én azonban most nem szofizmákra vadásztam, hanem arra voltam kíváncsi, mond-e valamit a rabbi a mesékről. Nem sokkal később, egy késő őszi estén, a Hold-nővérektől való elköltözés után meg is találtam, amit kerestem. Most már befejeződhetett a félbemaradt elbeszélés.

*

A valódi történetet úgy lehet megkülönböztetni a hamistól, hogy az előbbi nem egyetlen igazságot ismer, hanem számtalant. Nemcsak annyit, ahány szereplő színre lép benne: egy kellőképp igaz történetben még a tárgyaknak is megvan a maguk igazsága, egy csészének, egy csukott könyvnek, egy mellékesen említett színárnyalatnak. Valahogy úgy, mint a németalföldi festők képein.

Százhetvenhárom gépelt oldalt másoltam át, egy bő hét alatt megvoltam vele. Eleinte kicsit nehézkesen ment, nem is lett mindig pontos a szöveg, de a végére már egészen belejöttem. Csak le kellett ütnöm a billentyűket, amelyek a papíron álltak, és amelyek a frissen befűzött papíron persze egészen más nyomot hagytak. Így bontakozott ki egy történet, egy város története, amely egy és más szempontból mintha a mi városunk lenne, de mégsem egészen az, és amelynek része, sok más történet mellett, a Hold-nővérek faramuci sorsa is. Különbözik amióta Nehéz Eset visszatért, a nővérek sokkal derűsebbek, és úgy vettem észre, mosolyukban nem bujkál semmiféle árnyék. A női szabóságot ugyan be kellett zárni, de egy történet sem történet veszteségek nélkül. Ennél érzékenyebben érintette a várost a Főorvos úr rendelőjének megszűnése. Azt igazán senki nem gondolta, hogy a józan ész prókátorának, az egészség pillérének köze lenne a csodabogár öregúr eltűnéséhez. Kivéve magát a szóban forgó öreget, aki szóról szóra megírta a mind keserűbb vitát a folyóparti séta alkalmával, amikor kettejüknek rövid szakaszon egy felé vitt az útjuk, azon a bizonyos szempontból végzetes márciusi délelőttön. Ahogy megírt sok minden mást is: a fagyott mezőkön át bandukoló, bőröndöt cipelő férfit, a csodarabbi farönkökből épült faluszéli házának melegét, az udvarról beszűrődő gyerekzsivajt; aztán a visszatérés bonyodalmaival, a nővérek szobájában várakozó megvetett, szokatlanul széles ágyat.

Örömmel számolnék be arról, hogy a lapokon szerepel valahol, legalább egy kósza mellékmondatban, említés szintjén a kartográfus madárlátta, szövevényes térképének elkészülte is, amely egyszerre képes megmutatni a város rejtett apróságait és távlati képét, jelentősen megrövidítve a földhivatali helyiségben töltött várakozási időt, de ilyesmivel, sajnos, nem szolgálhatok. A történetek befejezése az írók dolga; én, mint már említettem, krónikás vagyok.

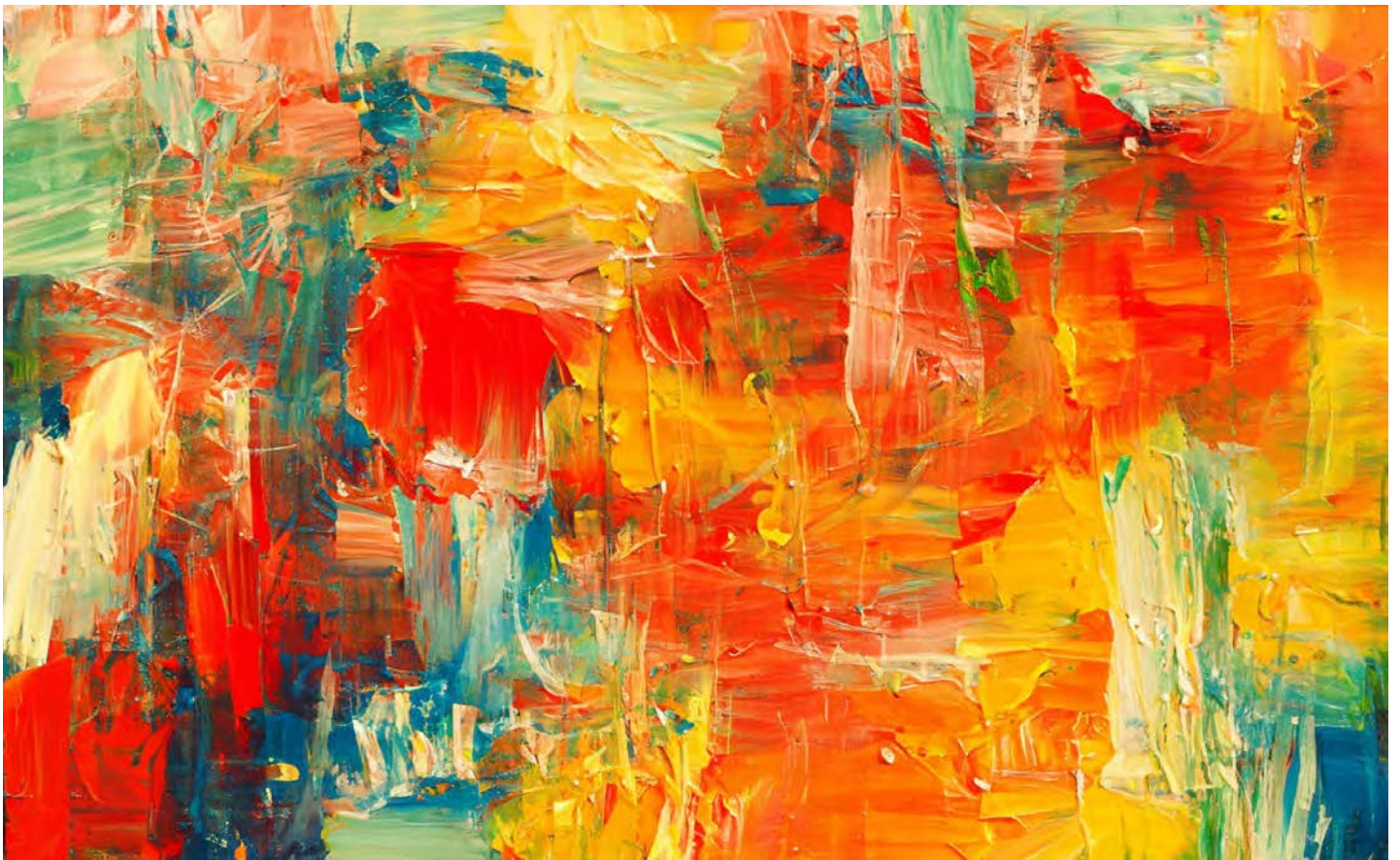
kép | vecteezy.com

Czilczer Olga

A SZÓ HATALMA

RÁBA GYÖRGY KÖLTÉSNETÉRŐL

2024-11-02 | ESSZÉ

Rába György köteteinek egyes remekei csupa szemmel, ujjal tapintható relief. Olyan matéria, mely a természet nappali fényében és tulajdon közegében magánál többet mond. Beszél akkor is, amikor nem, vagy alig lehet/lehetett megszólalni. A nagy mű így lesz a nem mindig kíméletes vagy kevésbé kezes sors antitézise.

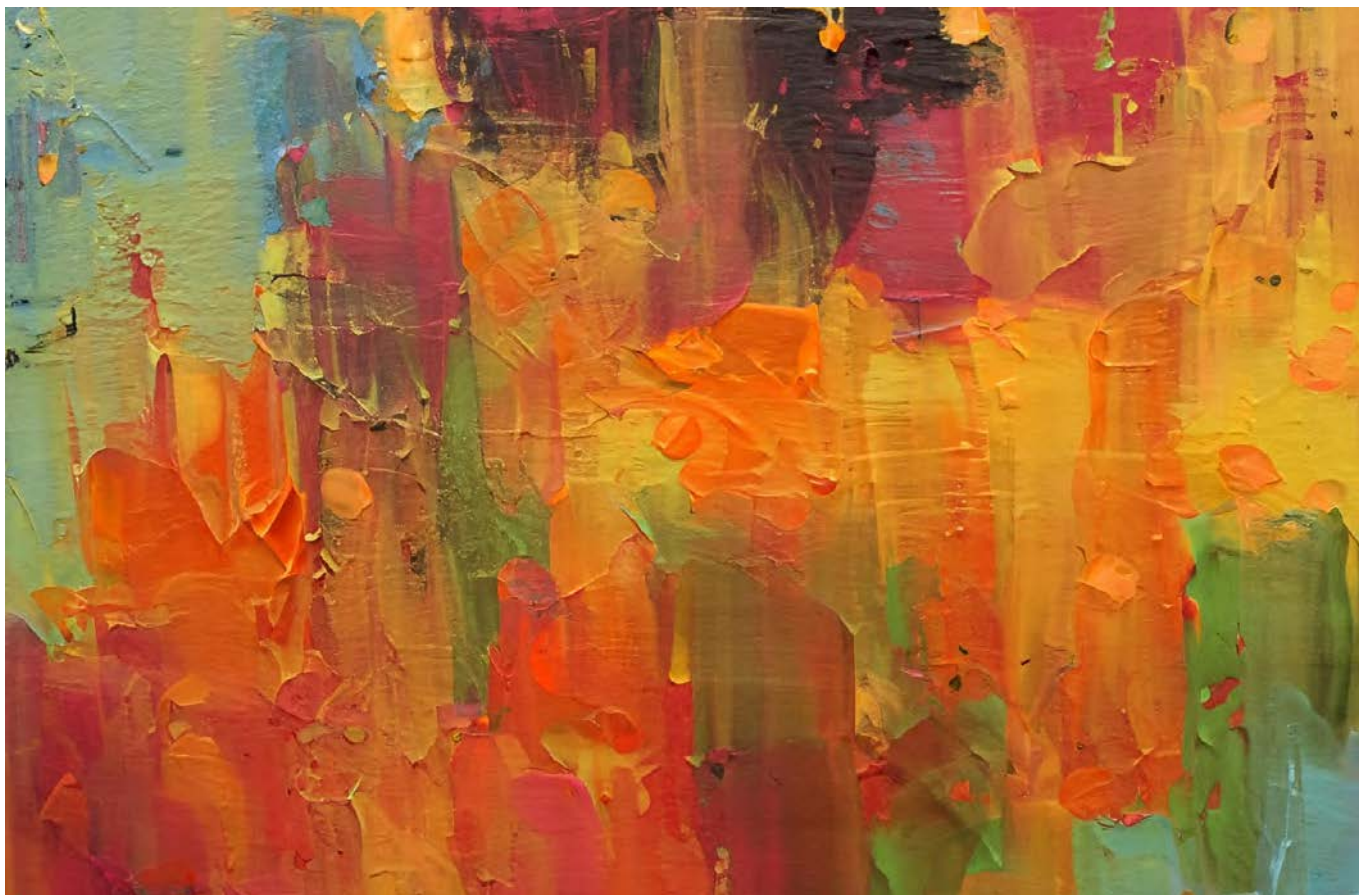
Érvényesülésére barátságtalan közeg a vaksötét, de még – ami vele egyenértékű – a kirakat erőszakos fényvilága is. Próbálkozhatna besorolással valami jó szándékú házi hagyomány. Gyakorlott kezek automata mosógépben tán ki is mosnák, szépen ki is vasalnák, gőzölnék, hajtogatnák, igazítanák szimmetrikusra a gallért, az ujjakat, visszavarnák a hiányzó gombot, tennék végül valami polcra, ez az életmű minden hasonló kísérletnek ellenállna.

ismerős ez a kontrapunktika

Objektív költészet? Vallomásos líra?
Szürrealizmus. Igaz, igaz... A Rába-vers
megélt-megálmodott valóságában
egyszerű / rét domb folyó / tanúsága fú.

A szó hatalma mintha a kint és bent közötti táv lehető megszüntetésében manifesztálna. Csak ablakot kell nyitni érvényének. *Minden szó egy ablakon / kocogtat / nyissatok nyissatok / a falnál kuporognak / szabadítók / hirtelen távmondatok / a sorsra tárt / kockameréssel / engedjétek be a szemhatárt [...] rongyát mossátok le a göncöt / s a jövevény irhából egyszerű / rét domb folyó / tanúsága fú.* (A szó hatalma, Kézrátétele, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1992) Mennyire ismerős ez a kontrapunktika! „Ím itt a szenvedés belül, / ám ott kívül a magyarázat” – írja József Attila.

A művész kockázatot, felelősséget vállal *a sorsra tárt kockameréssel*, és mintha a szabadítókkal, már nem is csak szavak, de *hirtelen távmondatokban* jelentkezne a térbeli kint-lét, s a költői látvány erejével mintha maga a szemhatár kéredzkedne bebocsáttatásra. A költőnek nincs is más dolga vele, mint lemosni róla a *göncöt*.

Ahogy van kívül, úgy van belül. A kopogtatás, tapogatózás a *Kézzrátétel*-nél egy évvel később megjelent prózavers-kötet azonos című versében a szemhatáron történik (*Kopogtatás a szemhatáron*, Orpheusz könyvek, 1993). A máshol kéredzkedő szemhatár, itt a bebocsátó, valami kierkegaard-i biztatással és reménnyel, a „külső” és „belső” összebékítésének, találkozásának ígéretével, mely szüntelen munkálkodással érhető el. S az attitűd olykor az örökösben jelenik meg. Ez történik akkor is, amikor a *kívül végtelen, belül örökre véges sárga ház falát támasztó szalmakalap* vigyáz egy sorsot megbékélten, ideje végeztéig.

a szó rejtette kérdés

Persze a kérdés fennmarad: *én szorgoskodom-e / vagy történik velem* mindez? Ölébe hull-e a művésznak a költészet ősi fájának gyümölcse, s a természetben (a költői létben) az alkotó netalán valami passzív egzisztencia? Nem és nem: *Naphosszat kopogok / fakopáncs kérgeken.* A művész, kalapáccsal a kezében, kopácsol és hallgatózik. Ám amit hall, *a személytelen válasza / el se hangzott szóra.* De hisz a hangtalan, a szó rejtette kérdést

is ő maga tette fel: *Úgy hullt csonthéjasan / kérdésem ősi fáról / feltörtem benne majdani / törzs és aki kopácsol.* Ez az éhében, ösztöneiben kopácsoló, majdani lény pedig már a leendő művész (leendő énje), majd azon dolgozik, amit a jövő termő kint-és bent-létének csonthéja rejt látó szemek előtt, ezennel nem a térben, hanem az időben.

Kierkegaard-i idea biztat egy „saját történelem” megteremtésére is. Így az innen-oda mozgásában válik a költői tett magántörténelemmé, mely *játék s elme találkozása (Magántörténelem, Földlakó, Liget, 2006)*.

Rába *szemhatára* a prózavers-kötet élén időbeli. A távlat szemhatára ez, nem bebocsáttatásra vár, ellenkezőleg. Maga válik bebocsátóvá, a kinti és benti dolgok fölcserélhetőségének játéktereivel, melyeket térben és időben fal-csonthéj-szemhatár határol, s ahol ott vár, vagy kér bebocsáttatást a szabaduló-szabadító szó. És idézhetjük ismét József Attilát: *„Nappal hold kél bennem s ha kinn van / az éj – egy nap süt idebent.”* De árnyaljuk a képletet. Ezek az átütések és -fedések, azonos színek és szálak szötteivel talán csak emberi-alkati hasonlóságra vallón kísértének és teremtik felismerési pontok megfeleléseit a két egymástól távol ívelő lírai égöv terepében.

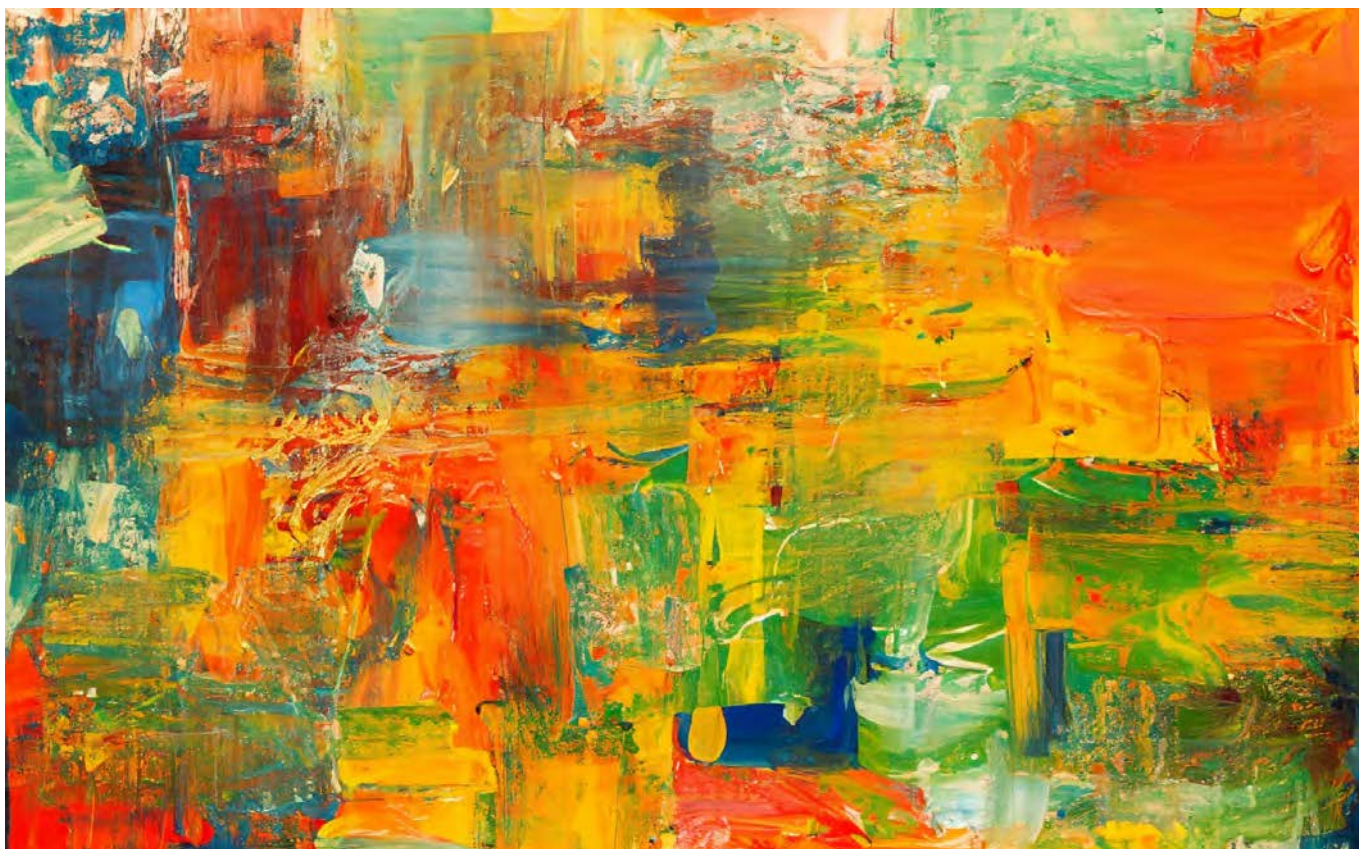
Az ember mint órainga, a valót oda-vissza mondja, s mert állandó mozgásban van, sohasem az, aminek látszik. A modell kiszolgáltatottja a szobrásznak, aki egy mozduló pillanatban alakját szoborba vési, hisz tiltakozni nincsen módja.

Ami korábban kopogtatás, később, *forgandó évtizedek* múltán nagyívű cressendóban egy dörömbölés fortissimójáig fokozódik:

*Régóta dörömbölök
kapudon akárki légy
fogadós a hely ura
nyisd ki tanyád reteszét
gúnyám madárijesztő
tapostam port majd sarat
szennyes madárürüléket
néz nap bádog hold alatt
sültem főttem ridegen
meglakoltam vétkemért
forgandó évtizedek
viszontagsága elért
szólítlak én kint rekedt
le a zárral bentlakó
sorvadnom a küszöbön
neked ugyan mire jó
csak a kinti az enyém
bár a benti az igaz
ami csak különbözik
sosem lehet ugyanaz
táruljon ki a kapu
benti inget húzz reám
a kintit feledjem el
nappalom és éjszakám*

Csak a kinti az enyém / bár a benti az igaz ráismeréséig cressendál az őszinte beismeréssel magát sem kímélő eszmélkedés, a *forgandó évtizedek* térbe vetíthető magánpanorámája, az idősödő költő ráismerése, mely Ráismerés Rába kivételesen bő szókincsének egyik gazdag jelentéstartalmú oszlopa.

A kint- és bentlét időbeli ellenpárja most a nappal és az éjszaka lesz a költemény zárósorában (*A bentlakóhoz, Disputa önmagammal*, Nagyvilág, 2010): „Nappalom és éjszakám”. De hol laknak ők? Hol az egyik, hol a másik? Ám az is lehet, hogy ketten együtt tanyáznak: talán bent, talán odakint, várakozóban. Továbbá a téridő micsoda valóság tartalmait modellálja a máshol „bezárhatatlan” kapu (*Az enyém. Kézrátételel*, 1992), a retesz, a küszöb, vagy ez itt már egy végtelen transzcendens láthatára? Ennyire talányos trópuszal számos korábbi költemény ad feladatot, kínál kalandot az olvasói képzeletnek.

A versbeszédet a valóság hitelesíti. *Mi kell ide / Árnyékvesztést hitelesítő harangszó / villámfényre a megmondtam égzengése / legszebb a ráismerés ugye / a találkozás önmagammal szigetén...* A beszéd – a szavakban – folytatódik akkor is, ha visszanez

az egyetlen ige felé elnémulóban. Rába György a tűz kutyáit eteti a lépegető fákkal, ha legendákból tévednek ide: *Etetem a tűz kutyáit / és ti faágakról beszéltek. Ő az, aki egyfolytában az ember ébresztésén munkálkodik. Idézget, emlékeztet. Bezörget egy Zuboly ablakán.*

Persze, a költő is csupán a nagy Talány része. *Világrejtélyt boncolva Ahogy íróasztalára mered / még nem neszeli virradatra / maga is a nagy talány része lett / én is kit nem a kukucskálás / de magasabb belátás vágy éltet / akkorra szervét alkotom / a pislogó föllobbanó egésznek* – olvassuk a Ki-kigyúló ablakszemek című versében (Sárkányeregetés Liget, 2003).

feldörögnek a sziklák

Ki volt Rába György? A kisfiú, aki *kapkod határokért, a vonakodó cethal, vagy akinek tücsök szól a tűzhelyén. De ő az ismeretlen állampolgár is, a mesemondó, a mézzel*

csalogatható medve, a kalifa, a szellemidéző, az obsitos, vagy akit a valóság vendégbőrei rejtenek. *Kisuttyantam vendégbőreimből. Azóta csupasz irhámiban didergek. Mégis mindig olyasvalakinek hisznek, aki nem én vagyok.* Alakoskodhat, oroslánként *csitító szavakat* moroghat, melyekre feldörögnek a sziklák, imádkozhat, magyarázhat, ráolvashat. *Az én igém – vallja – ráolvasás – [...] de csak rám sandítanak, s füttyörészve továbbállnak. Pedig meglehet, igazat mondok.*

Az álom a valósággal egybeolvad alakváltozásaiban, de mert Rába költészete az ellentmondásokban termékenyül és igazul, szürreális tereinek földiekre váltására egy Anti-Kolumbusz vállalkozhat: *mindig az a föld, ahol állok* – írja (Kézzrátétel), megelőlegezve „földlakó” kilétét.

A vallomás a kint- és bentlét kettősségéről szól. Rába György *két tenger kapitánya*, ha a dagály elsodorja, majd betemeti, ám a tajték lázadóban felcsap, *újra és újra csattan*, amit bensejében hisz, érez, hajtogat, *őselem az, maga is a végok.*

Rába szürrealisztikus költői vonulata a közeli múltból ível. „Modernitása – írta a 80 éves poétát köszöntő Karátson Endre – a posztmodernben, és egyetemessége a magyar költészetben párját ritkítja.”

Ez a költő merészen visszaszólít, és egykori nevének nevez meg használatból letűnt dolgokat, tárgyakat. Egy „emeltebb stíl” okán alkalmazott eljárását „korszerűtlennek” vallja egyik levelében. Ám valójában csak egy tágabb jelenre ment át szavakat, örökíti tartalmaikat lét és nemlét látomáshatárain túl, sajátos módon, időtlenné.

Ha Aloysius Bertrand a múlt szürrealistája – ahogy André Breton állította –, a 100 éve született Rába György a felfedezésre kész, és kissé majd mindig késlekedő jövőben kiteljesedő jelené. Nevét talán a „népszerűek” listája nem az elsők közt jegyzi, de tudjuk, hogy az idők távlatában a lankatagságából eszmélő olvasói figyelem és a költői életmű találkozhat.

kép | vecteezy.com

Csury Balázs

ÁLMATLAN ÉJSZAKA

2024-11-08 | NOVELLA

Az alvó ember éjszaka felkelt és kiszólt a sötétbe: vizet kért. Elfelejtette, hogy egyedül van. Az ágya körül árnyékok pihentek betegen, szétszórva, szolgálatra készületlen.

– Ott vagy? – szólt ki újra, de semmi. Éjfél, betokosodva állt a csend, kopogott a lépcsőfokokon.

Nem feleltek.

– Maradj – mondta és megpróbált visszaaludni.

Kevés bútora volt, a sötétben még kevesebbnek látszott. A kabátja a székre dobva hevert, egyik cipője eldőlt. Egyetlen szekrény tornyosult a fekhelye fölé. Nem talált vissza az álomba.

A szél, mint bagoly, megállt egy faágon és benézett az emberre. Szeme két mákszagú fekete gubó volt. Bent az álmatlanul forgolódnó tanácstalanul bámult rá. A madár képében szálló szélre a Holdban fény tapadt, az ember felült, hogy rá is essen egy kicsi, de az átfolyt rajta, és lecsorgott a gangra alattuk.

faöszönök

Azt hiszem, rémálmom volt, gondolta az ember. Kint pislogott a bagoly. Gyakran álmodom veletek, madarakkal. A félelmemben laktok. De helyesebb azt mondani, hogy együtt lakunk benne. Találkozunk a félelem tisztásán, az egyikünk rémálma a másik nappala. Állat, régen jártál erre, gondolta. Ciripel, de csak a falióra bent, és rá a cincogó parketta, a deszkák, ahogy haláluk, megcsonkításuk, méretre vágásuk vértanúsága után a bennük lévő rostok még mindig válaszolnak a hőre vagy a vízre, a faöszönök még mindig kergetik bennük a nedveket, egymásnak ütköznek, tuszkolják egymást. Maguktól is recsegnek, nemcsak ha járnak rajtuk. Az ember izzadtan hánykolódott az ágyban. Az álmatlannak ennyi az éjszaka: a város házainak szoruló kemény matrac, ahogy az ég elé tolakszik, és rajta a legfáradtabbak sem találnak nyugalmat, akárhogy feszítik hátukat az átvizedő Holdnak.

Huhogott és elszállt a bagoly, lába menyévtvértől volt fekete. Az álmatlan ember ablaka alatt két betörő beszélgetése hallatszott, rabolni mentek, aztán ölni is talán. Számlálták a ház ablakait. A harmadikról leskelődve barátságot érzett irántuk, ők sem tudtak aludni.

Ahogy az ember elfordult a távolodóktól, tekintetét magukhoz hívták a három óra körül ébredező árnyékok. Sötétben a dolgok csak ötletek, vonaluk csalóka, megbízhatatlan. Egy felakasztott kabát gyereknagyságú denevér, székre hajított doboz az alvó fölé görnyedő alak. Az álmatlan ember szemét dörzsölheti és hallgathatja a legnagyobb csendben beszélgetni őket, ahogy szól egyik sötét a másikhoz: Halott vagy? Alszol?

Az álmatlan ember lelke elszorult. Hirtelen zajra riadt: a gangon a falakat részeg tapogatta, kereste az ajtaját, és félelmében a szomszédokhoz kiáltozott. Segítség, segítség. Az álmatlan befogta fülét, ahogy a mélyben a részeg tovább ugatta az eget, végre elhalkult, talán elaludt, talán agyonütötték.

– Jól vagy? – kiáltott le végre az ablakán át az álmatlan ember. Most sem jött válasz.

Csörömpölve, megtépett ruhában bukdácsolt be a néma csend az álmatlan ember szobájába. Útjában mindenhol levert dolgokat, mert vak volt. Ne haragudj, amiért nem hagylak aludni, mondta az embernek.

Valami nyomta az ember mellkasát. Úgy érezte, több liter vizet meginna most, hogy lenyelje a szúrást. Úgy érezte, a rémálom homokot töltött a mellébe.

A baglyot is újra hallani lehetett a lélek szorongásának óráján: huhogott, hú, miközben a napfelkelte előtt még utoljára rendet rakó, felsöprő szél halkán sírdogált, jaj. Az éjszaka összeszedte eldobált vértjét, köpenyét. Felült csatalovára, intett az égen hidegen sütő hercegnek, és mint király, kivágtatott a házak közül.

Vörös István

AZ EGYETEMSZIGET 12.

2024-11-09 | **VERS, VERSCIKLUS**

126

SÍROK AZ ÚT MENTÉN

Mi zavarhatja meg a félelmet?
A gyűlölet, vagy ami ugyanaz, a szeretet.
Hogy lehetne ugyanaz a kettő?
Az öregedő tanár olyan gyűlöletet

érezte az öregedő hordószónokkal szemben,
hogy néha napokra
rosszul lett.

Gyűlölte a rosszulléteit,
azt, hogy élvezi, milyen sokan járnak
az óráira, bár megint
egyre rosszabb előadó.

Dolgok és nevek gyakran
nem jutottak eszébe.

Pedig azt hitte, mindennek tőle
kell új nevet kapnia,
álmában megjelent Hermész,
és kivezette a nyelvből,
mint öszvért a karámból.

Akár az út mentén
álló sírokat, hagyták el egyik
szót a másik után, egyik
dolgot a másik után.

127

NYÚJTÓZKODÁSI TILALOM

Az öregedő tanár úgy érezte,
hogy öregedő világban találta
magát, ahol épp arra a bölcsességre
nincs szükség, melyet respektálni
harminc éven át tanították,
és amelynek elérésére lassan,
lassan már képes lett volna,
ha nem ad ki nyújtózkodási
tilalmat az öregedő hordószónok.

128

LEGELÉSZVE KÖZBEN

És megindultak a viták,
hogy szabad-e a tilalmaknak engedni.
Hogy az embernek a nyújtózkodás
vagy az engedelmeskedés
a természetes tulajdonsága?
Lázadás-e a nyújtózkodás?
Megalkuvás-e az összegörnyedés
a magas célok érdekében?

Vagy épp az csal, aki nyújtózkodik,
mert fönt nincs semmi.

Hermész a földön rohangál.
A keresztre feszített és föltámadott
ugyan a mennybe ment, de ismerünk
olyan fültanút, aki beszélt

olyan szemtanúval, aki látta,
hogy a túlvilági kapu igazából
egy Jeruzsálemmel szemközti
sziklafalba nyílt, a lépcső
ugyan valóban fölfelé indult,
de meddig juthatott
a hegy belsejében?

És azt látta-e, amit látott?
Azt mondta-e el, amit látott?
A másik azt adta-e tovább,
amit meglátott abban a pillanatban,
mikor elmesélte neki mindezt
a szemtanú? Szavahihető beszélt
szavahihetőnek, de a szavak nem
hihetők, Hermész bármikor elrabolja őket,
mint Zeusz gulyáját, és másfelé
teregeti.

Mihez igazodjunk?
Az öregedő tanár gyűlölte
a belső mércét, nem
szeretett méricskélgni, odadobta
magát az ügynek, az elhajtott
gulya jámbor tehenei és veszélyt
szimatoló bikái közé vegyült.
Egy egész társadalom ment
félre, lassan, lépésről lépésre
és legelészve közben.

129

A KOMPOSOK

Nem ment félre senki
és semmi. Főleg nem egy egész
társadalom. Az álviták
nem gyávaságból, nem
butaságból származtak,
nem is szabad nézni
a származásukat.

De egy nagyobb eső után
megrogyant az egész
öregedő exfőváros, és lejjebb
csúszott a tenger felé,
később egy nagyobb szárazság
után az egyetemsziget megdőlt,

mint léket kapott hajó,
és félrebillenve
a part felé sodródott.

A komposok mindennap tiltakoztak
a munkájuk percről percre
történő elértéktelenedése miatt.

130

SAKÁLKÖLYKÖK

Hermész túl sokat tud, mondta
az öregedő hordószónok,
ijedelem ült ki az arcára,
mert a tudás szótól rettegett,
mint hajós a széltől és a szélcsendtől.

Szerencsére csak a hordógördítők
voltak szemtanúi ennek a gyáva
grimasznak, akik mindig félrenéztek,
mégsem értettek soha félre semmit,
amit nem volt szabad érteni.

Bár az öregedő tanárnak sejtelme
se volt, akkor dőlt el,
hogy a Hermész-tant kiiktatják
a gyarmati egyetem kínálatából.
A birodalmi székváros hivatalosan
is keresztény lett, a hordószónok
elkezdett járni a korábban
által tiltott misékre.
Nem értett semmit,

de mivel unta, alkalmas
új iránynak tűnt. Hirtelen
még a bolgárok, e megrögzött
Jézus-hívő banda is fontosnak
tűnt föl a szemében, közös
hagyományainkat akarta ünnepelni,
miközben a szak düledező egykori
épületébe épp sakál költözött be.
Három kölykével azon a nyáron
sokat látták játszani
az elhagyott viskó előtt.

131

HERMÉSZ ÜZELMEI

Hermész túl keveset tud, mondta
az öregedő hordószónok,
megnyugvás ült ki az arcára,
mert a tudás szót már olyan otthonosan
használta, mint hajós a káromkodást.

Hermésznek lehetőséget kell adni,
hogy megfeleljen az új körülményeknek.
Először is keresztelkedjen ki,
ez a minimum. Aztán tanuljon meg
bolgárul. Az egyetem legújabb
vezetése megbízta az öregedő tanárt,
hogy tanítsa meg kollégáinak a nyelvet,
dolgozzon ki végre egy használható
írást hozzá.

Minek ezt a nyelvet megtanulni,
kérdelte valaki a hajnali különórán.
Mikor az öregedő tanár
meglepődve ránézett,
konstatálta, hogy maga Hermész
ül vele szemben a padban.
Az arcbőre viaszsárga, ritkás
borostája ápolatlanságról
és alultápláltságról tanúskodik.

132

VÉNUSZ A RAKTÁRBAN

Hermész és Vénusz viszonya akkor romlott meg, mikor az egyetemet csakugyan beköltöztették az exfővárosba," egy hideg tengerparti épületbe, ahová folyton befúj a szél, és a két istent magyarázó két szak egyetlen szobába szorult.

Vénusz akkor hivatalosan már nem élt, de legalábbis olyan öreg volt, hogy nem lehetett ráismerni.

Az öregedő tanár azonban ráismert a büfésnőben, nem öregedett egy szemernyi se, inkább amolyan fruska lett, szöghajú, szőke, talán kicsit közönséges, de mindig kedvesen mosolygott. Ez nem az istennő, mondhatná bárki, Hermész viszont a fülébe súgott: Ez igenis ő! Sose volt okosabb. De sose volt senkinél se butább! Ami nagyon nagy dolog. Nektek mindig is inkább őt kellett volna tanulmányoznotok. Menj utána a raktárba!

Az öregedő tanár nem szánta el magát a megfontolatlan cselekedetre.

133

TÚZ ELŐL HÁTRÁLÓ BIRKÁK

Az öregedő tanár nem tudta,
hogy őt csapták be, vagy ő
csapott be mindenkit,
legalábbis a mindenkinek
a számára hozzáférhető részét.

Ha őt csapták be, akkor azok
lehetek ugyanezek,
de még könnyebben neki
teljesen elérhetetlen árnyékok
az égen, kövek a földön,
rengések a mélyben.

Azt érezte, hogy ügyködik
ezen-azon, segít ennek-annak,
nemet mond emennek-amannak,
de ha tevékenysége átlagát
meg akarná vonni,
nem jönne ki semmi,
csak egy kezdővonal, ahonnan
épp elindulni kellene, mint Róma
alapításától, de az exfőváros,
korántsem Róma,
inkább célvonal volt.
Amit sosem ér el, mert visszafelé fut,
mint a tűz elől hátráló
birkák az akolban.

134

A BEFEJEZETLEN MONDAT

Az öregedő tanárnak voltak elvei.
Annak vannak elvei,
aki saját maga dolgozza ki őket.
De annyi elv nem létezhet,
hogy mindenkinek saját kerüljön!

Mért, ki számolta össze mindet?

Elvszámlálásnál minden kis árnyalat
külön számít.

És csak egy-egy témához kapcsolódó elveket
veszünk figyelembe. Általános elv nincs is.

Az egyik tanítási elve,

hogy személyes elveit nem oszthatja
a katedrával visszaélve.
Másokét még annyira se.

Elvkészítési módszereket tanított.
Szabadság-konzerveket osztott.
Elveket vont kétségbe,
elvbontó enzimet ajánlott.

Elvépítő szalonok ajtaját törte be,
aztán bemosolygott a résen.

Az egyik utolsó óráján olyan
fejfájást kapott, hogy mondat közben
félbe kellett hagynia mindent.

Az a mondat azóta is befejezetlen.

MIKOR A MEGVÁLTÁS ELŐTTI IDŐKRE LÁTNI

A léleknek két állapota van,
egy gyűrött, átlagos, ahogy
a hétköznapiakban mutatkozik,
lötyögős háziruhában. Mint egy bábos,
belülről mozgatja a testet. Ez
nagyjából a személyiség.

Azán van a feszült pillanatoké,
amikor olyan, mint a szétfeszített
szárnyal ajtóra kiszögezett
denevér. A stressz tűi, kapcsai,
ékei, tüskéi, fullánkjai
megmutatják a jellemet,
nem hagyják kimozdulni
a képből, a kegyetlen világból,
ahol senki se jó, mindenki
mindenki ellensége, és meredeken
visszalát a megváltás előtti időkre.

kép | vecteezy.com

Maczák Orsolya Rita

MŰHELYTÁRSAM 24.

2024-11-07 | JEGYZET, MŰHELYTÁRSAM

Új rovatunkban arra kértük szerzőinket, hogy a Liget műhelyében korábban született egy-egy írás rövid részletére mai tudásuk-világérzésük szerint reflektáljanak.

„Később a Mona Lisát csodáljuk.

Sokszor álltam már előtte illendő áhítattal, de ez alkalommal békasó van a szívem helyén, semmit sem jelent nekem ez a műremek, adva van egy fiatal nő a reneszánsz korából, rejtélyesen mosolyog, mi ebben a különleges, miért bámulják tátott szájjal négy és fél évszázada, miért rabolják el néha?

Mondanom kéne a képről valami maradandót, amit majd az unokáim is elmondanak a saját unokáiknak, és így tovább; Leonardo mester halhatatlanságának ürügyén a saját halhatatlanságomért kellene fáradoznom, de semmi nem jut eszembe. Pisti viszont borús arccal megkérdi, mért van az, hogy az ember elszomorodik, ha végre meglát valamit, amit már nagyon vágyott látni? Ám ez csak szónoki kérdés, nem vár választ, már ő is tudja, hogy nézni és látni nem ugyanaz...

Csodák azonban vannak.”

Bíró Zsuzsa: *Az élet rendje*, 2014/10.

Aprót rántunk egymás kisujján, csak egyikünk látja, másikunknak meg mögötte az érdekes művész, mégis mindketten észleltük: hallótávolságon belülré ért. A kisujj szabad szemmel nem látható megfeszülésénél csak a gúnyost bájosra cserélő mosoly elváltozása misztikusabb, hogy aki előbb még bizton érezte, mint töltjük meg a kiállítóteret súlyos nemtetszésünkkel, most elbizonytalanodik, talán csak képzelte az egészet. Az érdekes művész két lánya kikezdhetetlenül bájos, támogató jelenléte talán gyújtópontja a varázslatnak, aminek visszfénye e tárlat képein köszön vissza. De a referencia mindjárt el is homályosítja a képzetet. Ahogy előre megbeszéltük, egy fél métert, mintegy véletlen, eltávolodunk egymástól, így láthatóvá válik, ami eddig rejtve volt: hogy egyetlen kendő takarja mindkettőnk vállát. Az érdekes művész nem fordul felénk, szeme erősen fixálódik egy képsorozatra, a fejtartásából tudni, hogy látja, képtelen nem látni, amitől világéletében leginkább félt, valósággá vált. Idegességében rándul csuklója, azt az ívet követi le, amivel a haj- és lombkoronákat simítja fel a képeire. Szeretnénk, ha véget érne mindaz, amiért ma itt egybegyűltünk, ehhez viszont látnia kell, hogy rég feláldozta már az ihletést a rutin oltárán, ha majd most mégis a mosolyunkra téved a tekintete, megérti, hogy nemcsak a nagy elődöknek nem érhet nyomába, de arra, ahogy önmagát ismétli öncélúan, ki tudja, mióta: nincs

többé mentsége. Szinte mérgesen néz ekkor körbe, elárulták, mindenki áruló, aki arra érdeemesnek állította be. Kilöttyen a bor, kékre váltanak a falak, olyan távol kerül akkor majd minden. Mi látjuk ezt, és észrevétlen úszik egyik percről a másikra mosolyukba az elnéző árnyalat. Ha végre tárgya lesz a tekintetének.

kép | vecteezy.com

Varga Zoltán Zsolt

MŰHELYTÁRSAM 25.

2024-11-14 | JEGYZET, MŰHELYTÁRSAM

Új rovatunkban arra kértük szerzőinket, hogy a Liget műhelyében korábban született egy-egy írás rövid részletére mai tudásuk-világérzésük szerint reflektáljanak.

„Képzelet és Valóság sziámi ikrek, egyik sem létezhet a másik nélkül, s ha mégis, látjuk, hogy az kész katasztrófa. Mert ha bajba visz Valóság, Képzelet siet szabadításodra, s ha Képzelet ragad el és netán veszélyes terepre tévedsz, Valóság

rúg bokán, hogy észhez térítsen. Valóság lerombolja Képzelet segítségével épült légvárakat, mielőtt megpróbálsz beléjük költözni, de Képzelet kínál egerutat, ha foglyul ejt és megnyomorít Valóság.

Valóság és Képzelet néha velünk is, egymással is játszik: mikor Nakonxipán valódinak tűnik vagy Orwell világa kitaláltnak, vigyázzunk, mert életünk a tét.”

Jámborné Balog Tünde: *Való és égi más*, 2007/12

Jámborné Balog Tünde esszéjének megjelenése óta tizenhét év telt el. Érvényességéből mit sem veszített, ám az ott még csak kibontakozó virtuális térnyerés mára a fizikai valóság szinte teljes kapitulációját eredményezte. Ma már nem csupán a valóság és a képzelet szíami ikrével kell számolnunk, hanem az alternatív valóságok, a mesterséges intelligencia segítségével létrehozott álvalóságok, az egymástól egyre távolodó politikai véleménybuborékok, a valóságot tudatosan torzító politikai propagandák, az álmogyarak kínálta csábító, végeérhetetlen sorozatok és a tudatlanság szította téveszmék sokfejű hidrájával.

tudják rólam

Nagytestvér pedig minden részletre kiterjedően mindent tud rólunk. Találkozom valakivel az utcán, váltok vele pár szót, és mikor hazaérek, már ott a képe a számítógépemen: ismerősnek ajánl a Facebookon. Tudják rólam, hogy üzleti problémával küzdök, sőt, azt is, hogy erre gyógyszert szedek, az utóbbi időben naponta bombáznak azzal, hogy hülye vagyok, amiért nem XY csodakrémét vásárlom tabletták helyett. Hogy meggyőzzenek, híres emberek szájába adják ezt az MI segítségével készített hamis videókon.

Bármely közösségben mozgok, legyen az nagycsalád, művészeti csoport, kiránduló társaság, kezdésként kikötjük: a politikai témákat kerüljük.

Környezetemben számtalan sorozatfüggő embert ismerek. Ma már nem járnak át egymáshoz a szomszédok kis esti csevegésre. Leülnek a TV, a számítógép elé, és sorozatokkal vagy podcastokkal kábítják magukat. Még ezeknél is van lejjebb, a

számtalan „valóságshow”: ezekben ki-ki önként és dalolva teszi magát mosóporrá.

Nemrég a jóindulatú valóság-tévesztéssel találkoztam. Ismerősöm mondta, hogy fotóval szerepelek egy vaskos földrajzi témájú könyvben. Megnéztem. Egy földrajztudósról készített szobrom mellett állok a képen, az avatáskor. A kép alatti szövegben két valótlan is szerepel. Nyolc évvel későbbre írja az avatás évét, és a bronzöntőt mint alkotótársat nevezi meg.

Ma már óriási képzelőerőre van szükségünk ahhoz, hogy megragadjuk a valóságot.

kép | vecteezy.com

Cselik Ágnes

MŰHELYTÁRSAM 26.

2024-11-15 | JEGYZET, MŰHELYTÁRSAM

Új rovatunkban arra kértük szerzőinket, hogy a Liget műhelyében korábban született egy-egy írás rövid részletére mai tudásuk-világérzésük szerint reflektáljanak.

„... a dolgokhoz fűződő viszonyunk alapvetően nem ismeretelméleti, hanem etikai természetű, mi tehát nem a tények, hanem az értékek világában élünk. De hogy benne élünk, az sem úgy értendő, mintha az értékek az embert körülvennék mint természeti tünemények vagy éppen egy istenség ajándékai, hanem inkább úgy, hogy

az értékelő viszonyulás az ember dolga (munkája), amely a megismerésnek nem következménye, de igenis előfeltétele. Ahhoz ugyanis, hogy a dolgokat nevükön nevezzük, előbb különbséget kell tenni köztük, majd választanunk kell a megkülönböztetettek között: igen, ezt igen, nem, ezt nem. Ameddig nem mondtunk valamire igent vagy nemet – amíg nem köteleztük el magunkat –, addig nem is csalódhatunk várakozásainkban. Más szóval: addig nem tehetünk szert a dolgok másságának és a magunk tudatlanságának döbbenetes tapasztalatára, s a tudás világa nem nyílik meg előttünk.”

Lányi András: *A tanító dolga a tudatlanság társadalmában*, 2002/11

Az ember az egyetlen élőlény, amelyik nemcsak öröklött genetikai kódokkal rendelkezik, hanem valójában és érdemben is tud választani. Éppen ezért a választás az ember nagy lehetősége és egyben kötelessége is. Fernando Savater kortárs spanyol filozófus *A választás bátorsága* címmel egy egész kötetet szentel ennek a kérdésnek. Megúszni nem lehet, mert a nem választás is választás, hiszen a passzivitás köntösébe bújt gyávaság voltaképpen etikai állásfoglalás, ami már önmagában aktív ellenállás a választás bátorságával szemben. Választanunk mindenképpen kell, ahogy Lányi András írja, azt is ki kell választanunk, hogy mik között választunk, és azt is el kell döntenünk, hogy mire esik a választásunk. Szelektálunk és értékelünk, és ezzel nemcsak a választandó dolgot, ügyet minősítjük, hanem indirekt módon saját magunkat is, ami időnként, kényes helyzetekben kellemetlenül direktnek is bizonyulhat. Úgy kell tehát választanunk – és elköteleződnünk –, hogy az később fejünkre visszahullva vállalható és méltó legyen. Aki nem kíván élni a választás jogával, saját emberi mivoltát tagadja meg, aki pedig elvitatja vagy ellehetetleníti embertársa jogát a szabad választáshoz (bármilyen is az), emberiség elleni bűnt követ el.

kép | vecteezy.com

Bíró Judit

MŰHELYTÁRSAM 27.

2024-11-23 | MŰHELYTÁRSAM, PRÓZA

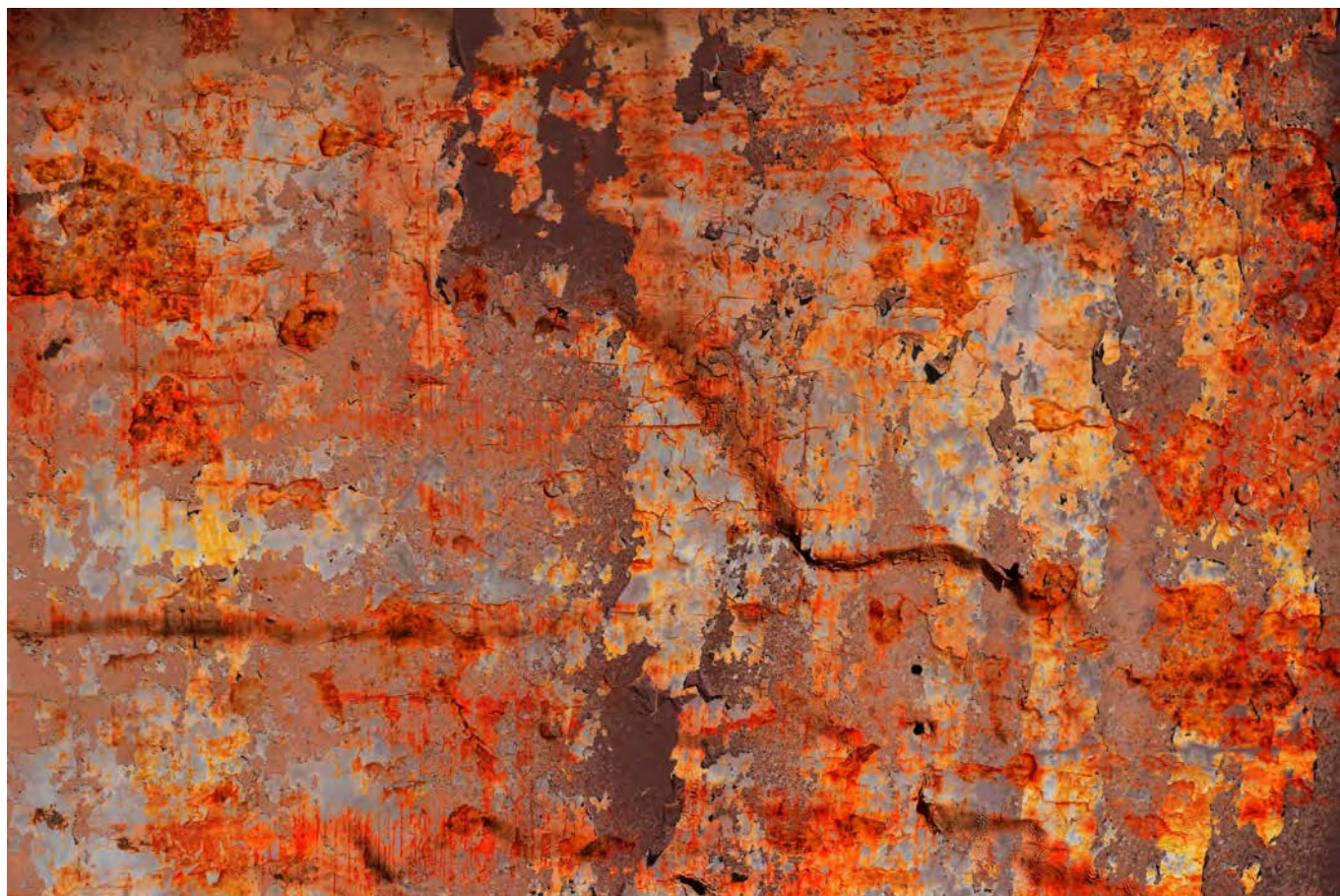

Új rovatunkban arra kértük szerzőinket, hogy a Liget műhelyében korábban született egy-egy írás rövid részletére mai tudásuk-világérzésük szerint reflektáljanak.

„Az illat több mint szimpla esszencia. A régi keletiek is nyilván fölfedezték, amit később Nyugaton Proust és mások, hogy az illat és a tőle elválaszthatatlan íz a saját belső múlt, a privát emlékek előhívója, megidézője – kvázi képviselője. Márpedig a gandharva, ez a szellemtestben élő átmeneti lény nem egyszerűen illatokból él,

hanem a leírások szerint elmúlt életének lenyomatai, emlékképei között is bolyong (ezt taglalja többek között a híres Tibeti Halottaskönyv), ezekkel az emlékekkel viszi tovább a sorsot és keresi meg magának a sorsnak megfelelő új anyaölt, azaz új létformáját. Így a gandharvát akár metaforaként is értelmezhetjük, pontosabban allegorikus alakként, az illatokra és ízlelésre alapuló önéletrajzi emlékezet perszonifikációjaként. Ha ugyanis az archaikus kultúrákban a természeti törvényektől a különféle embercsoportokon, népeken, településeken, vagy akár intézményeken át az elvont fogalmakig mindent isteni-félisteni alakként személyesítettek meg – mondhatni: a megszemélyesítés volt ezeknek a kultúráknak egyik fő szimbólumnyelvi kifejező eszköze –, az önéletrajzi emlékezet miért ne kapott volna ugyanilyen kifejezést?”

Farkas Attila Márton: *Az emlékezés szellemteste*, 2008/9

Tisztán emlékszem, hogy a vizsgaelőadás közben bokáját törő balettpatkány, majd a kerekfejű, kopasz péksegéd után egy gyönyörű sasba költöztem. Jó lenne tudni, milyen a sasok szaglóérzékelése – azt gyanítom, a látásuk fejlettebb. A sasszem.

Mikor fővárosi kisfiúként először ismerkedtem össze anyám faluja széltével-hosszával, mélységével és felszínével, egy egész nyáron át, talán a legmeghatározóbb a drámai csönd volt, amikor azt beszéltek előttem – nem is akarván elhallgatni –, hogy előző nap egy darázscsípés megölte a másodunokatestvéretem, egy megtermett, életerős férfit. Aznap éjjel mindenki a másnapi temetésre készült, a maga gyártotta papír- és művirág-koszorúkkal. Nagy örömömre én is fent lehettem, részese a rítusnak. Ekkor éjszakáztam először. Ötéves voltam.

Akkorra már az istálló ajtaján lévő lakat egy sasszemen lógott. Megakadályozva, hogy bárki bemenjen. Nem mintha bárki be akart volna menni. Az istállót, ahonnan unokatestvéretem, utolsó lépéseit megtéve, kitámolygott, mi, gyerekek, messzire elkerültük.

szagszövetség

Európa közepén, olyan faluban, ahol sosem volt templom, és mára már kocsmá sincs, és azon négy települések közül az egyik, amelyik nem akart Európához tartozni, életre tartó és sosem múló szagszövetséget kötöttem. Amit az sem tud felbontani, ha soha többé nem érzem azt a bizonyos szagot. Saját belső múltammá vált.

Én csak így hívtam: ispotály-szag. Nem mintha tudtam volna, mit jelent az ispotály. Nyilván tetszett a furcsa szó. Valahol ráakadtam. De valójában nem érdekelt a hivatalos meghatározása.

Az ispotály-szagban elsősorban az idő, azután a föld, s ezekkel egyforma arányban a fizikai munkavégzés volt benne. Mindegyik a legteljesebb mértékben konkretizálódva, metafizikai jellegétől megfosztva, amitől annak tézise, hogy a valóság pusztá konstrukció, brutális erővel lett antitézissé.

A tér, ami ennek a szagnak teret adott, a lakóház utáni első melléképület volt. Kicsit nyikorgott az ajtaja, mikor belöktük, de nem kellett különösebb erőfeszítés hozzá: száz évek óta tette már a dolgát. Bent a vas-, autószerelő és asztalos szerszámok zsírján megült az évtizedes por, a ketrecekben tartott nyulak által keltett feromonnyomelemek szaga volt a dresszing, de volt ott más is, nem is kevés. A frissen kifejt tehéntej szaga a szomszédos helyiségből, a kulcsok, kilincsek, szögek és ősi ajtópántok rozsdás bukéja, a trágya-szag, persze, ami mindig csoda volt nekem, hogy lehet valami bűdös, ha mégis melengető, a meglepetésszerűen megtalált tojások tökéletes formája és hője, a falak sarkában megült penész, pókháló és rozsdá elegye.

Beszipantottam. És tökéletesnek éreztem.

Az életet sikerült megszagolnom.

kép | vecteezy.com

Szvetelszky Zsuzsanna

MŰHELYTÁRSAM 28.

2024-11-25 | JEGYZET, MŰHELYTÁRSAM

Új rovatunkban arra kértük szerzőinket, hogy a Liget műhelyében korábban született egy-egy írás rövid részletére mai tudásuk-világérzésük szerint reflektáljanak.

„Amit a késő modern és posztmodern szociológia és irodalomtudomány előítéletnek nevez, valójában rögeszme. Olyan előítélet, amelyet – helyességétől vagy hamisságától függetlenül – nem vagyok hajlandó kockára tenni. Fölvetődik azonban a kérdés, hogyan alakulhatnak ki efféle intellektuális bénulások? A rögeszmés gondolkodás igazi melegágya a kognitív disszonancia, mely akkor lép fel, amikor az egyén vagy közösség önmagára vonatkozó ítéletei és a (mások reakcióiból is kiolvasható) valóság közt ellentét támad. Ilyenkor az egyén (vagy a közösség) a disszonanciát úgy próbálja megszüntetni, hogy narratívákat eszel ki, s ezek racionalizálják önképét.

Bíró Béla: *Az előítéletesség előítélete*, 2013/9

A kommunikáció és a társadalmi diskurzus terének kiterjedése – az online tér, a közösségi média mennyiségi és minőségi hatása – a 21. század elejétől többszörösen átrajzolja vagy felülírja szilárd tudományos meghatározásainkat, a szavak jelentését, mellékjelentéseiket, és így hatásukat is. Mert egy-egy kifejezés megváltoztatja az ember viselkedését, ami aztán újra befolyásolja a kommunikációt, és ezzel zárul is a kör.

konstruktív kritika

A kritika szó a magyar nyelvben például hagyományosan negatív csengésű, többek között emiatt elenyésző a konstruktív kritika megjelenése – igaz, nagyobb energiabefektetést is kívánna a pusztá elutasítás helyett az építő javaslat és a hozzáadott érték kidolgozása. A sztereotípiák és előítélet kifejezéseinek többségére – állítja évtizedek óta a társadalomkutatás – szükség van: mindennapi életünket, a személyeszelést és a társas azonosulást lehetetlenítené el, ha mindet „betiltanánk”.

A legveszélyesebb kategória azonban a pszichiátriai elnevezésekből a hétköznapi csevegésbe átemelt fogalmak jelentésváltozása (felnagyítás és túlzás).

A november olyan depressziós! Nem, a november – vagy a február, vagy a hétfő – lehet lehangoló, de depressziós nem. Ugyanis, ha elhisszük, hogy az, utána már a ködszítalást vagy az ügyintéző ablaka előtti sorban állást is annak véljük, és saját magunk erősítjük fel, hangosítjuk ki és tesszük egyneművé a megélést, részint kényelemből, részint az önsajnáltság eredményeiben bízva.

Anyám egész alsóban felvágottas tízóráival traumatizált. Vagy fűzős cipővel, vagy az idős nagynéni látogatásával. Hozzászoktunk, hogy a trauma kifejezés a rossz vagy kellemetlen emlék szinonimája, ezért a jelentésátvitel oda vezet, hogy ha valaki látja, hogy lekési a buszt, akkor ezt a negatív (bár igen hétköznapi) helyzetet is traumaként interpretálja saját maga számára.

nem paranoiás

Maradjunk a busznál! *Tök paranoiás a szomszéd, tíz perccel hamarabb van a megállóban, mint ahogy az útvonaltervező írja.* Nos, a szomszéd talán

aggodalmaskodóbb az átlagnál (vagy tapasztalt már járatkimaradást), de nem paranoiás: ha az volna, szakorvosi kontroll és gyógyszeres kezelés nélkül rövid idő alatt minimum önmagát veszélyeztető állapotba kerülne.

A túlzáshoz vezető jelentésváltozások társas torzítások: közösen tévesztjük meg egymást és saját magunkat is.

kép | vecteezy.com

Reményi Tibor

MŰHELYTÁRSAM 29.

2024-11-30 | JEGYZET, MŰHELYTÁRSAM, RETRO

„... az otthon fogalmához kapcsolódik Ellul gondolata, hogy 'az ember belemerült a technológia világába, otthon érzi magát benne, természetes és kívánatos számára, nincsen igénye távolságtartásra, elképzelni se tud olyan életet, amely ne lenne teljes egészében technicizált'. Ez a komfortérzet determinálja a mai embert, vagyis elveszi tőle az autonóm szabadság lehetőségét. A szabadság illúziója a választások sokféle lehetőségében merül ki, és a legtöbb 'fogyasztó' számára ez éppen elég.

Meggyőződésem, hogy valódi otthonra találni csak a 'komfortzóna' bizonyos mértékű elhagyása után lehet, és alapvető emberi igényünk a konformizmustól való elfordulás. Ralph Waldo Emerson Önállóság című esszéjében hívja fel a figyelmet az 'averzió'-ra, amely a társadalmi elvárásoktól független spirituális énünk megtalálásához vezet, és amelyből szükségképpen következik a 'konverzió', vagyis immár önazonos énünk odafordulása, 'megtérése' a társadalom felé. Az esszé 1841-ben keletkezett, mondhatnánk, a régi szép időkben... Emersont még nem érték el a kételkedés nagy mesterei: Marx, Nietzsche és Freud. A világ rendjébe vetett bizalom velük visszafordíthatatlanul megrendült. Hit, önazonosság, társadalmi függetlenség – kiüresedett szép szavak, amelyeket később a legjobb esetben is csak a naivitás mondhat velünk. Vagyis az elidegenedés és az autonóm szabadság elérhetetlensége nem újkeletű probléma, nem a 21. század technicizált világának fejleménye, nem csak a felügyeleti kapitalizmusban vagy a fogyasztói mátrixban van a hiba.

Kállay G. Katalin: *Az idióták védelmében – hittel és humorral*, 2013/3

Fiatal felnőttként, az 1970-es évek közepén is okkal lehetett félni az önálló emberi gondolkodás elsorvasztásától – eszközökkel, ideológiákkal. Bőven volt ok aggódni a jobb féltekés működés elfojtása miatt, hogy erősen korlátozott a művészet szabadsága, a kétkezi munka, mindenfajta alkotás és megismerés öröme, hogy sérül az érzelmi gazdagság a szabad közösségek összetartó ereje nélkül. Mérnökként féltettem világunkat a térhódító digitális gondolkodástól és technológiáktól. Csakhogy mára emberi mivoltunk méltóságát, minden szellemi, lelki és anyagi értéket kellene védeni a legújabb, diabolikusba fordult technológiák uralmától.

Sci-fi? Olyasmi.

Számomra a transzcendens gyökerű szellemi méltóság nélkül a „homo sapiens” legfeljebb ügyes eszközhasználó, vegetatív élőlény, az anyag önszervező evolúciójának - önreflexióra és önfenntartó, haszonelvű gondolkodásra képes eredménye.

sötét sejtéseink

A 20. század második felétől - riasztóan gyors ütemben! - vált uralkodóvá bolygónkon az emberidegen, az embert veszélyeztető tudás és technológia, amit a művelt közember vagy a tudós mérnök is csak felszínesen ismerhet. Az alapvető létbizonytalanságban is boldogan használjuk, fogyasztjuk az okos telefontól, a nanotechnológián, az MI által vezérelt robotokon, a mindenkit elérő kétirányú kommunikációs hálózatokon, az űrteleszkópokon át a kvantumszámítógépekig ezeket a találmányokat. De semmit sem tudunk, csak sötét sejtéseink lehetnek titkos kutatóhelyekről, pl. a föld alatt 50-80 m mélységben, vagy a világűr sok ezer kilométeres magasságában a Föld totális uralmára törő és készülő „szövetségek” világuralmi projektjeiről. A mindennapi életet könnyítő, színvonalasabbá tevő technikai eszközök „mögött” egyre fenyegetőbb a korlátolatlan, nem ismert-nem értett, az embert és az életet minőségileg átalakító, s mindenekelőtt hatalmat igénylő mű-világ – amelyben nem látom, van-e egyáltalán helye a korábban világmozgató szeretetnek.

Hans Küngöt idézem, aki meg Pascaltól kölcsönözve írta, hogy „... ha a hitem megcsalna, és valójában nincs semmi a halálon túl, akkor sem vesztettem semmit, hiszen jó lelkiismerettel halok meg, mert itt a földön emberhez méltóan éltem.”

kép | vecteezy.com

Lackfi János

EGY ÉRKATASZTRÓFA KAPCSOLATI HÁLÓJA

FORDUL A KOCKA

2024-11-10 | FORDUL A KOCKA, VERS

Azt a bizonyos kockát feldobta valaki a levegőbe, s nem sejtettem, hogy pörögve földet ér majd, még kevésbé, hogy egytől hatig hány pöttyöt mutat majd a háta ennek a térgeometrikus katicabogárnak.

Először ott volt a feleségem, mert mikor karácsony előnapján, miután a kis délutáni családi műsorhoz pár kis dalszöveget írtam, majd nekiláttam felöltözni, némi izomlázra lettem figyelmes, előző nap leesett ötven centi hó, kétméteres hóembert építettem, gondoltam, attól fáj itt meg ott, de aztán a fájdalom erősödött, egy úthenger dőccent rá a mellkasomra, bal karomat finoman le akarta tépni valaki, homlokomat kiverte a víz, fejnehéz lettem, ledőltem a díványra, és kiabáltam, hogy rosszul vagyok, ő pedig ijedten beszaladt, telefonon hívott segítséget.

Másodszor volt a kicsi lányom, mikor eldőlt, akár a zsák, menekülni akart, sírva könyörögtem, jöjjön oda, bújjon hozzám, önző voltam, túl nehéz terhet pakoltam rá, de akkor mindennél fontosabbnak tűnt, hogy ő és feleségem kétfelől öleljenek, míg sírva Isten kezébe teszem az életemet, bocsánatot kérek tőle is, tőlük is minden rosszért, amit elkövettem, könyörgök folytatásért, ha lehetséges egyáltalán.

Harmadszor volt a házi orvosom, aki derékig hóban kirándult éppen százharminc kilométerre tőlünk, mégis felvette rögtön, s a tünetek hallatán kiadta az ukázt: azonnal mentő.

Negyedszer volt a mentők diszpécse, nyugodt és nyugtató, tájjellegű hang, tartotta a vonalat, jelezte, éppen hol tart a kocsi,

kicsit értetlenkedett, vajon miért haladnak ilyen lassan, feleségem tippelt, talán a hó miatt, erre ledöbbsent, ő az ország túlfelén ücsörög valahol szolgálatban, hónak ott nyoma sincs.

Ötödször volt a nagylányom, megőrizte hidegvérét, és eszébe jutott, hogy a mentőket útba kéne igazítani a szőlőhegyen, ahol lakunk, a szomszédasszony úgy halt meg, szintén szívrohamban, hogy a mentők félórát kavarogtak a random dűlők és mélyutak GPS-nem-látta hálózatában.

Hatodszor volt a mentőorvos, higgadtan mindent végighallgatott, kérte a branült, az infúziós tasakot, a morfinos fecskendőt, gyorsan, szakszerűen látott el pillanatok alatt.

Hetedszer volt a mentős ápoló, aki adta a branült, az infúziós tasakot, a morfinos fecskendőt, hogy gyorsan, szakszerűen, pillanatok alatt elláthassanak.

Nyolcadszor a sofőr, aki az ápolóval együtt segítettek a hordágyra, letakart papírtakaróval és pokróccal, ne fázzak, papírjaimat elkérték, a jegyzőkönyvet felvették, a pénztárcámat visszaadták feleségemnek, nem fog kelleni, az úton végig csipogtak a műszerek, míg a gyenge forgalomban tötyörögtünk befelé a városba, a szívcentrumba.

Kilencedszer az asszisztens, aki, mikor betoltak a műtőbe, beállította a műszereket, ellenőrizte a tasakot, amiből folyadék csöpögött belém,

neki és az orvosi személyzet többi tagjának így nézett ki a karácsony estéje.

Tizedszer a doktor, aki bemutatkozott, ő fog műteni, mutatta a képernyőn szívemet a koszorúerek lüktető hálózatától koronázva, és elmagyarázta, apró ballonok segítségével hogyan juttat orvosi fémből készült hálókát abba a fordított Mercedes-jel alakú, nagy elágazásba, mely élettanilag fontos területeket lát el vérrel.

Tizenegyszer a másik doktor, aki szintén közölte a nevét, mondván, a műtét alatt ő lesz az összekötőm, bármi gond van, neki szóljak, bármit érzek, nyugodtan jelezzem, különben már meg is érkeztek a katéterrel a szívembe, rendben lesz minden, én pedig kértem egy kacsát, hogy könnyíthessek magamon, nem tudom, illik-e életmentő műtét közben, de ha kell, akkor kell, nincs apelláta.

Tizenkedszer még egy asszisztens tevékenykedett némán, adogatta a doktornak, amire éppen szüksége volt, hogy engem megszereljen.

Tizenharmadszor az ápoló, aki felgurított az osztályra, amint a két sztentet bepattintották a szívembe, és újra hordozhatónak minősítettek, vidám fiú volt, fütyörészett a liftben, de nem tudom, mit, talán ha hozzáfértem volna a mobilomhoz, van egy applikáció, mely beazonosít minden dallamot,

ennyi erővel meg is kérdezhettem volna,
most lehetne az a himnuszom.
Tizennegyedszer az osztályos nővér,
aki harsányan és jókedvűen bepaszította
ágyamat a hatszemélyes szobába hetediknek,
hiába, csúcsforgalom volt, talán a hidegfront
nyomta meg a kicsi szívüket, jöjjön, nyuszifül,
cseréljük a tasakot, nálunk maguk a tiniszekció,
ötvenes fiatalok, mert a kuncsaftok zöme
hetvenes-nyolcvanas, addigra nyűvődnek el
annyira az erek, hogy mindenféle
beavatkozásra lesz szükség.
A kocka földet ért, és hosszú pörgés után
jól kivehetően hatost mutatott,
telitalálatos szelvény, élet vagy halál
közül az élet, felkavaró, végtelen hála,
miközben srégen velem szemben
egy tizenhét éves fiút elvittek, hogy új szívet
tegyenek bele a régi rozoga helyett,
balfelől pedig egy harmincnégy éves
útmunkás haldoklott hörögve, mindene
tele vízzel, kütyüje nem bírta az iramot,
mechanikus szívet kap majd, elektromos
töltővel és tartalék aksikkal kell járnia,
úgy is lehet szép és tartalmas életet élni,
nyuszifül.

kép | vecteezy.com

Janecskó Kata

KÖRÚTI METAMORFÓZIS

FORDUL A KOCKA

2024-11-12 | FORDUL A KOCKA, PRÓZA

Abban a percben, amikor nyerek a kaparós sorsjegyen, felállok majd a négyeshatos üléséről. Támolyogva, bizonytalanul. Lassan. Nadrágomtól elválnak a székhuzat összeszáradt, megkeményedett szövetszájai. Nem érzem többé finom szűrásukat.

Kiegyenesítem a derekamat. A tegnapi vizeskifli morzsái a villamos padlójára hullanak. Járásom minden lépéssel ruganyosabbá válik. Leszállok. Szatyraimat

hátrahagyom, botomból sétapálca lesz. Megpörgetem.

Kávét veszek a fornettistól. Sőt, a Lipótiból. Míg fizetek, az aluljárón keresztülágó lánybúcsús társaság megbámul.

A krisnások leszólítanak, hogy adakozzak ételosztásra, de én inkább begyűrök egy ötszázast az első szembejövő öltönyös alak mellényzsebébe és leköpök egy galambot.

Fertőtlenítem a kezem, ami magamhoz ért.

kép | vecteezy.com

Taizs Gergő

FORDULATOK KÉT TÉRIDOM ÉLETÉBEN

FORDUL A KOCKA

2024-11-20 | FORDUL A KOCKA, VERS

Fordul a gömb.

Fordul a labda.

Begyakorolt mozdulatok
felette, alatta.

Unalmas gördülékenység.

Elég egy fuvallat

vagy a vízszint hullámozása,

és a test könnyedén
megindul, gurul tovább vagy
éppen csak moccan.
Nem hiába övezi érdektelenség,
hisz elkerüli skandalum és bulvár.
Gömbfelületbe kapaszkodni
hogyan is lehetne? A kocka triumfál.

Fordul a tömb.
Fordul a kocka.
Sarkos megfogalmazás, szin-
te fogvacogva.
Hogyan korrelálnak szögek és élek?
Lapján ül a mozdíthatatlanság.
Megbillenő kőszobrát
ledöntik. Oldalára fordítják,
hogyan rögtön megmutassák
a másik arcot, mint a kerubok,
ahogy galoppoznak a Tejúton
a vaskos látomásban. Lépteik nyomán
kisbolygók cuppognak.
Csillagfény-granulátum, laktóz-félhomály.

Mégis,
legyen a világ gömb-
szerű legalább,
és a beszéd egyenes.
Valahol már talán
tervezik a kereket.
Tompuljon a fejszeél,
gömbüljenek gömbbé a téridomok.
Végül minden összeér,
egymásba simulva ad élni okot.

Feltűnés nélkül történjen
és kockázatmentesen,
a maga természetességével.
Nincsenek fájdalmas élek,
tömegsírok, kipusztulások.
Meszes gödör sincsen,
ha hiányzik a szándék,
de ami helyette lehet:
fesztelen labdajáték.

kép | vecteezy.com

Győri-Simon Dóra

SZEREPCSERE

FORDUL A KOCKA

2024-11-18 | **FORDUL A KOCKA, VERS**

Meg tudnálak ölni.

Addig ütnélek, amíg nem könyörögsz
kegyelemért. Vagy legalább
meg nem változol.

Mert együttműködőnek kellene lenned,
engedelmesnek. Mosolyognod
kellene és értelmes választ

adnod, amint felteszem neked a kérdést, hogy
melyik nadrágodat akarod felvenni,
kérsz-e mézet a teába,
te nyitottad-e meg a csapot,
segítenél-e kipakolni a mosogatót.

Elegem van a kialvatlanságból.

A rettegésből.

A váratlan telefonhívásokból, amik után
csapot-papot hátrahagyva
rohanok, hogy még időben
megtaláljalak.

Elegem van a főnököm rosszalló tekintetéből.

Hogy hajnalban kell megint
mindent bepótolnom.

Hogy a WC-ben hagyod. Hogy napokig
vagy ugyanabban a göncben.

Hogy hallgatsz vagy ordítasz.

Kiköpöd a gyógyszert.

Hogy te akarsz vezetni,
pedig sosem volt jogosítványod.

Hogy mindenért elsírod magad.

Hogy ha mégis beszélsz, csak
ugyanazt ismételve.

És hiába főztem azt, amit kértél,
a falhoz csapod a tányért.

Meg tudnálak ölni, Anyám,
a tervek ott zümmögnek a fejemben,

erre te a gyerekkori
becenevemen szólítasz,
amit rajtad kívül nem mondhat ki többé senki.
Rám mosolyogsz a régi mosolyoddal.
Ráncos hüvelykujjad a tenyerembe bújtatod.

A haragot, a fájdalmat,
az agyonhajszoltságot
semmivé fakítja az emlék,
hogy voltunk mi fordított helyzetben is,
és a felismerése annak, hogy
mégis élek.

kép | vecteezy.com

Fecske Csaba

FÜGEBOR

FORDUL A KOCKA

2024-11-22 | FORDUL A KOCKA, VERS

nem értem ezt a nagy felhajtást
néhány korty fügebor miatt amit
gyomorfájás ellen hörpintettem föl
a gyomorfájás gyorsan eltűnt és a világ is előlem
az a néhány korty talán több volt néhány
kortynál de nagyon fájt a gyomrom mire apám
hazatért a zsinagógából nem bírta
fölrázni bódulatomból ijedtében
rohant a híres csodatevőhöz szép arcú
kedves fiatalember akiről
futótűzként terjedt el a hír
hogy föltámasztott még mindig jobb
hogy halottnak hittek és nem részegnek
apám elsüllyedt volna szégyenében így viszont
aggódó apaként említik az írások engem
meg úgy mint Jairus lánya saját nevem nélkül
és amiről senki se tud megérintett szívvel
éltem szájalmas kis életem

kép | vecteezy.com

Haász János

NEGYVENHÁROMTRILLIÓBÓL EGY

FORDUL A KOCKA

2024-11-17 | FORDUL A KOCKA, NOVELLA

Azzal piszkáltak az osztálytársaim, hogy kocka vagyok, pedig még csak nem is hasonlítok a kockára, egy kockának lapjai vannak, élei meg sarkai, nekem egyik sincs, na jó, sarkaim vannak, de csak kettő, nem nyolc, és egyáltalán nem vagyok kocka formájú, a fejem is szép kerek, meg pocakom is van, szóval ha már határfelülettel jellemezhető háromdimenziós alakzatokról beszélünk, akkor inkább gömb vagyok, ezt

feleltem nekik, erre azt mondták, hogy dinka vagyok, de tévedtek, mert engem már megvizsgáltak, és nem vagyok, az ikúm például 129-es, ami elég sok, de ők csak nevettek, hogy ez hazugság.

a világ végéig sem

Pedig nem az, és nemcsak azért nem, mert én soha nem hazudok, hanem azért sem, mert anya tényleg megvizsgáltatott, és azóta is rendszeresen járunk Zsigmond doktor bácsihoz, aki soha nem azt

mondja, hogy dinka vagyok, hanem mindig azt, hogy nagyon különleges fiú ez a Berci. Tőle kaptam az első bűvös kockámat is, mert egyszer, amikor nála voltunk, elújságtam, hogy épp aznap vagyok 6 éves 7 hónapos és 8 napos, amire azt felelte, hogy ha ennyire szeretem a számokat, kérdezzük meg anyát, mikor leszek aznap 9 órás és 10 perces, de kiderült, hogy már elmúltam, ami elszomorított, és akkor adta nekem, Zsigmond doktor bácsi a kockát, hogy megvigasztaljon. A kocka sok kis részből áll, minden oldalán kilenc-kilenc színes lap van, az egészet ide-oda lehet tekergetni, és mert szeretem a számokat, azt is elárulta, hogy negyvenháromtrillió-kétszázötvenkétbilliárd-hárombillió-kétszázhetvennégy milliárd-négy száznyolcvankilencmillió-nyolcszázötvenhatezerféle módon lehet a kockát összekeverni, ami olyan hatalmas szám, hogy a világ végéig sem érnénk a végére, ha elkezdnék számolni, én valamiért mégis meg tudtam jegyezni, ami azért is furcsa, mert ő a telefonjából olvasta fel, de egyszer így is újra kellett kezdenie.

Az osztálytársaimnak persze ezt hiába mondtam, azt sem tanulták még, mi a nyolcszázötvenhatezer, még csak az ezres számkörben járnak, a billiókat és billiárdokat pláne nem tudják, csak nevettek rajtam, hogy milyen dinka vagyok, hogy csak erről tudok beszélni, egyszer egy Mészáros nevű fiú el is vette a kockámat, épp amikor jól összekevertem, lekapargatta róla a színeket, és átragasztotta a matricákat, mintha kirakta volna a kockát, amit aztán ki is kellett dobnom, mert utána mindig lepotyogtak a színek, sírtam, ők meg nevettek rajtam, utána ha néha erőszakkal el is vették tőlem, legalább a színeket nem kapargatták le, mert a Mészáros nevű fiú kapott egy beírást.

negyvenháromtrillióból, akkor nincs más, csak a kocka és én, a színek és én, a forgatások és én, sarkok, élkockák, egy oldal–egy sorok, rengeteg tudnék erről mesélni, csak amikor belekezdtem, mindig kinevettek.

De egy ideje már nem nevetnek, azóta, hogy egyszer anya azzal a hírrel jött haza, hogy a kultúrházban bűvöskocka-kirakó verseny lesz, és oda mi is elmegyünk, igaz, ő csak szurkolni, hogy minél ügyesebb és gyorsabb legyek, nem értettem, ehhez miért kell szurkolni, amikor egyedül játszom a szobámban, pont olyan jól megy, mint amikor Zsigmond doktor bácsi arra kér, hogy mutassak neki valamit szép megoldást, de végül szerencse, hogy eljött, nélküle talán be se engedtek volna, én voltam az egyetlen gyerek egy csomó felnőtt között abban a nagy teremben, ahol a versenyt rendezték.

én vagyok a kincse

Az asztalhoz ültettek, meg kellett várni egy dudaszót, akkor lehetett a kockához nyúlni, egyből felkaptam az asztalról az enyémet, csavargattam, ahogy szoktam, aztán feltettem a kezemet, azt mondták, így kell jelezni, ha valaki készen van, erre odajött egy öltönyös bácsi, és kiabálni kezdett, hogy „ennek a fiúnak kirakott kockát adatok, marhák”, de én mondtam, hogy nem, nem, én raktam ki, az egyetlen jót a negyvenháromtrillió-kétszázötvenkét, végig se tudtam mondani, egymás után jöttek oda az emberek, hogy micsoda csodagyerek vagyok, és hogy benne leszek a tévében, az öltönyös bácsi még a hajamat is összekócolta, amit nagyon nem szeretek, de aztán anya megölelt, hogy én nyertem, és én vagyok a kincse, amit viszont nagyon szeretek, szóval már a kócolást se bántam, azután meg különösen nem, hogy kaptam egy oklevelet, és hazafelé anya azt mondta, hogy ezentúl, ha piszkálnak a kockázással, csak mutassam meg azt az oklevelet, de nem kellett megmutatni, mert azóta senki nem piszkál, az igazgató bácsitól még írásbeli dicséretet is kaptam, ami nem olyan szép, mint az oklevél, ezt meg is mondtam neki, elvörösödött a feje, és köszönés nélkül kiment, ami nem jó, a Mészáros viszont odaült mellém, megkért, hogy segítsek neki a matekban, és még egy kis bűvös kockát is letett elém, ami nagyon jó.

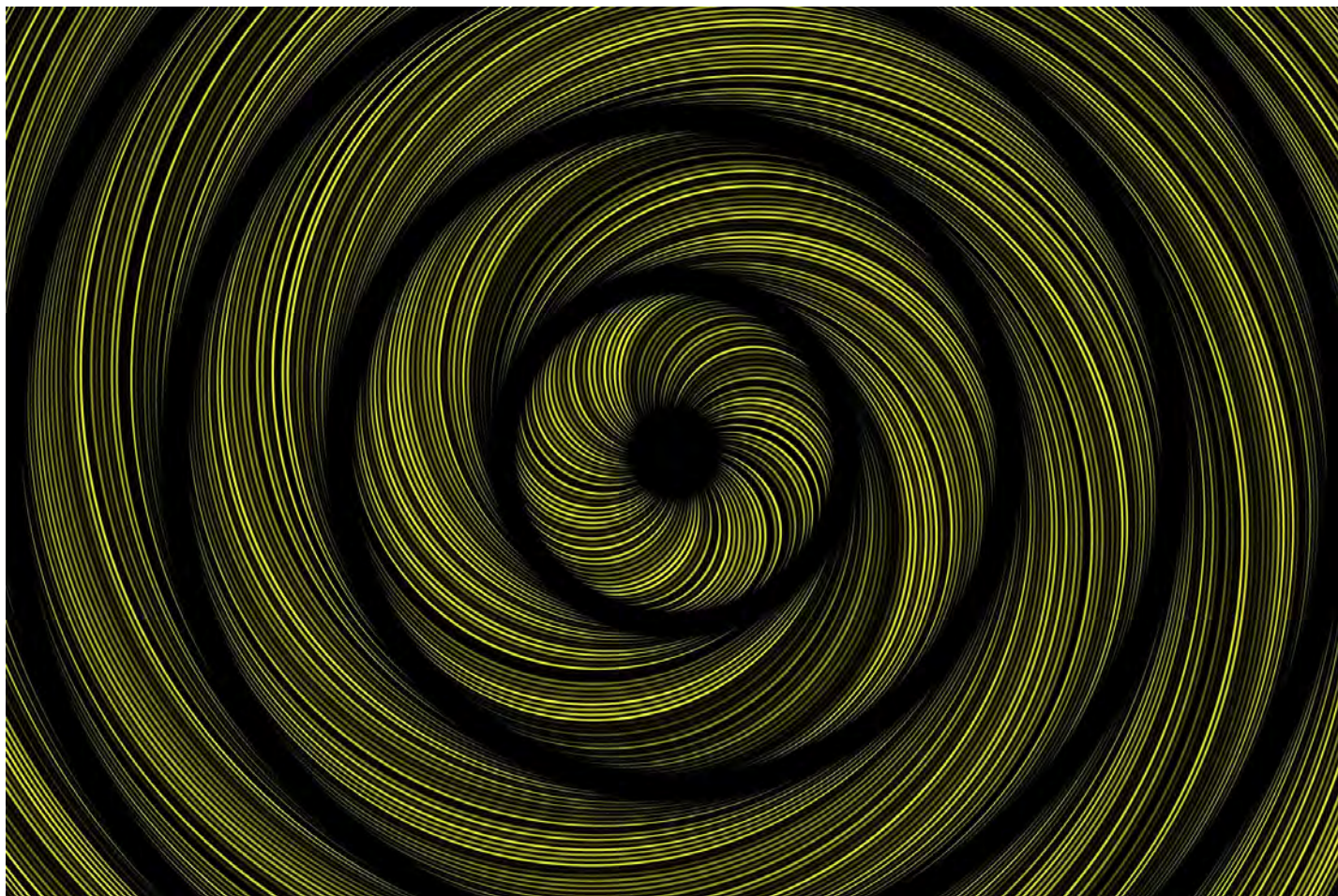
kép | vecteezy.com

Nagy Brigitta

FORDUL

FORDUL A KOCKA

2024-11-26 | FORDUL A KOCKA, VERS

rendet kellene tenni
felkaparni a mindennapok lerakódásait
megtalálni amiről nem tudod
mikor fordult át észrevétlen a másik oldalára
pedig sokszor olyan könnyűnek ígérkezik

reggel jólesik az aprólékosan elkészített kávé
 meg a szávidőn belüli toastkenyér félig megpirítva
 a szobanövény élénkzöld létezése bizonyítja
 hogy a gyökérzet épp annyi tápanyagot kap
 amennyire szüksége van a fejlődéshez
 a könyvtári könyvek időben kerülnek vissza a polcra
 a csekkeket nem kíséri felszólító levél
 és az ismerősöktől kapott üzenetek
 mindig az utolsó találkozóról szólnak
 amit feltétlenül meg kell ismételni
 mértéket tartok
 tartom a mértéket
 de amikor átfordul
 akkor történik valami
 amiről nem beszélhetek
 amikor csukva maradnak
 az ágy alatt felejtett könyvek
 és éjszaka túl sokat szemlélem a sötétséget
 a kávé hidegen tej nélkül is elfogy
 a növény meg mint a merülő telefon
 majd úgyis túléli valahogy
 az evés ösztönszerűsége ingerültté tesz
 a pénz jelenségét hirtelen mégsem értem
 hallgatok mindenkit
 de a közlésem megakad
 a társaság feszít
 a magány szorít
 nehezen látok ki a szabadba
 elvonja figyelmem
 az ablak két üveglapja közé szorult
 katicabogár teste
 színétől már megfosztotta a nap

kavicsnak tűnik mozdulatlan
és ahogy elemzem egykori mintázatát
eszembe jut
azon a napon vesztetett el
amikor annyit nevtünk
hogymár nem érdekelt
ki milyen számot dobott
talán a szekrény alá gördült
ott van amit keresek
kavicsnak tűnik mozdulatlan
négy fala közt találok magamnak helyet
egyest vagy hatost
ha újradobok
csendben vele fordulok

kép | vecteezy.com

Dobosi Bea

A MAGUNK MÓDJÁN

FORDUL A KOCKA

2024-11-27 | FORDUL A KOCKA, NOVELLA

Szokása volt behajlított ujjal végigszántani a gerincoszlopomon. Egyszer, kétszer, háromszor. Bizsergett tőle a tarkóm. Amikor megpaskolta a lapockámat, szívem érezte az ütéseit. Homlokát homlokomhoz nyomta, és érthetetlen dolgokat mondott. Ilyenkor megváltozott a hangja: magasabb lett. Vagy erőtlenebb. Nem tudom.

Túl nagy vagyok, hogy megöleljen. Amikor megpróbálja, nem úgy nézünk ki, mint más ölelkező párok. Kinyújtott karral áll előttem, könyöke és dereka merev, szeme átnéz a fejem felett. Távoloról úgy tűnhet, mintha egy zsák krumplit próbálna felemelni.

Ma később jött, mint vártam. A mutatós falórában lemerült az elem, a digitális a legutóbbi áramszünet óta idegesítően villog. Nem vette a fáradságot, hogy beállítsa. Éhes voltam, fel-alá mászkáltam az előszobában. Attól tartok, nyüszítettem is. Újra meg újra az ajtóra pillantottam, pedig tudtam, hogy már a visszhangos lépcsőházból meghallanám a lépteit és a kulcs zörgését, amikor előkeresi a fekete, repedezett bőr irattáskájából.

áthatolhatatlan burokba zártak

Megöregedtünk. Megijeszt szemem, orrom, fülem romlása. Régen az erős szagoktól úgy kaptam félre a fejem, mintha belém rúgtak volna. Amióta érzékszerveim áthatolhatatlan burokba

zártak, nem zavar, ha kibont egy olajshal-konzervet, vagy sístergő szalonnát süt a régi serpenyőben. A visszapillantó tükrön lógó illatosító szagától nem fordult fel a gyomrom.

Mindig ketten voltunk. Végignézttem, ahogy pocakot ereszt, és meggyűrődik a bőr az álla alatt. A változás a szeme körül kezdődött, de nem kifelé haladt, ahogy vártam. Befelé, a szembogara irányába. Végül a tekintete is más lett. Felhagyott a kocogással és a fogmosással, szemüvegét egyre vastagabbra cserélte. Újabban minden megfázásra azt hiszi, ez már a vég.

Az évszakok váltakozása szerint élünk. Télen megül a haján és kabátja gyűrődéseiben a hó. A januári napok ismerősek, mintha mindegyikhez fűzne valami felidézhetetlen emlék. Topogva leveri lábáról a havat a küszöbön, nehezen lélegzik, karját kinyújtja, maga sem tudja, merre, majd tehetetlenül leejti.

A tavasz jelentéktelen, hetei eseménytelenül telnek. Nyáron ellepik nyakát a világosbarna foltok, összetapad tincseiről pólójára csepeg a veríték. Ősszel nyögve sepri le válláról a halott faleveleket. Rosszkedvű lesz, ha egyet-egyét nem ér el. Amikor egyedül maradok, legszívesebben szűkölnék.

Az esték csendesek. Nincs közös nyelv, amin szólhatnánk. Elém teszi az ételt, kibont egy sört. Szeretem, amiért gondoskodik rólam. Figyelem, ahogy lehúzta a tűzről az ütött-kopott fehér lábost, amit mostanában használ. Füléről lepattogott a zománc, aljába beleégett az étel.

A fekete alátétre teszi, és szusszan egyet, amikor leül. Villája megkarcolja a fémet. Kigombolt inge alatt látom átizzadt, bordázott atlétatrikóját. Régen nem hordott atlétatrikót. Pólót húzott a vékony garbókra, mint más fiatalok. Orrából kilóg néhány szőrszál.

A szőrszálakat nemrég fedeztem fel. Finoman remegnek, ahogy lélegzik. Télen apró jéggömböket képez rajtuk a fagyott lehelete. Ha kifújja az orrát, nedvesen összetapadnak. Nincs szívem szólni. Kezdetől fogva tudtuk, hogy ő temet el engem.

Miután megissza a sörét, erős markában összeroppantja a fémdobozt. Megzörren a nejlonzacskó, amikor a szemetesbe dobja. Unalomtól megöregedett arccal néz rám. Kinyitja a hűtőt, bebámul a sárga fénybe, kivesz még egy sört. Beballag a szobába.

mintha tévedésből

Foga összekoccan, amikor leül. Tenyerét a térdére, alkarját a combjára fekteti. Mozdulatlaná dermed, olyan lesz, mint egy szobor. A tévét nekem kapcsolja be. A laptop monitorára mered, a kékes fény élesen kirajzolja ráncait. Váratlanul megelevenedik az arca. Megsimogatja a fejemet, aztán gyorsan visszahúzza a kezét, mintha tévedésből tette volna.

A képernyő fényénél egyikünk sem vágyik több világosságra. Lábához kuporodom a rojtos szélű szőnyegre, sípcsontjának vetem a hátam. Apró galacsinokat szed ki az orrából, amikor azt hiszi, nem látom. Elpöcköli őket a hall felé. Ha túl sokáig nézek fel rá, begörcsöl a nyakam.

Egyre ritkábban szánja rá magát, hogy megfésüljön. Arcára kiül az undor, amikor marokszám szedegeti ki a kihullott szálakat a keféből. Kiterít két konyhai papírtörülőt a bordó kanapéra, és gondosan a perforációra terelgeti, majd tenyerével lenyomkodja a kupacokat. A végén a markába gyűri. Nagyot sóhajt, mint aki letudott egy kellemetlen feladatot.

Megesik, hogy néhány szál a szőnyegre szóródik, vagy a ruhájára tapad. Nem veszi észre. Amikor egyszer elszakadt a papírtörlő, éktelen káromkodásban tört ki. Odébb rúgott egy útjába kerülő papucsot. A papucs visszapattant az asztal lábáról. Még egyszer belerúgott. Behúztam fülem-farkam, lapítottam. Egy órán át a szeme elé sem mertem kerülni. Félek a haragjától.

Néha arra gondolok, hogy engem csak messziről lehet szeretni. Ha közelebb lép, látja tökéletlenségem. A túl hosszúra nőtt, visszahajló körmömet, a vizenyős szememet, a szájszegletemben összegyűlt habos nyálat. Igyekszem hízelgéssel ellensúlyozni fogyatékoságaimat. Túl régóta vagyunk együtt, hogy be tudjam csapni.

Inkább megpróbálok én is undorodni tőle. De mindig megsajnálom ápolatlannak tűnő arcáért, őszülő hajáért, hanyag ruházataért. Egy ügyetlenül összehajtott pólóért, egy csálén bevert szögért.

Bánt, hogy már nem örül az ajándékaimnak. Régen nagy hűhót csapott, ha megleptem. Átkarolt, megsimogatta a hátam, pusztit nyomott a fejem búbjára. Másoknak is megmutatta, mivel örvendeztettem meg. Egyszer-kétszer még a polcra is kitette. De a világítós földgömb meg a lejárt szavatosságú magnézium közé már rég nem került semmi.

Nagyot fúj, és tenyérrel a térdére csap, mint aki jól végezte dolgát. Összerezzenek a csattanásra. Kikapcsolja a laptopot, először lecsukja, aztán megint felnyitja. Nem emlékszem, hogy régen is ilyen határozatlan lett volna. Bamba arccal nézi a sötét monitort, majd kihúzza a konnektorból a csatlakozót. A kábelnél fogja meg, és jó nagyot ránt rajta. A villásdugó hangosan koppan a parkettán.

napról napra szürkébb

Ropog a térde, ahogy átvág a hallon. Magára csukja a fürdőszobaajtót. Pislantás nélkül nézem a kilincset, amíg bent van. Érzem a széklete szagát, hallom a víz zúgását a tartályban. Koszos zokniját a kövön hagyja. Az ajtó alatt kiszökő fény napról napra szürkébb, ahogy egyre több por rakódik a villanykörtére.

Újabban az ágyába sem enged be. Voltak idők, amikor úgy aludtunk el, hogy arcát a hátamba fúrta. Meleg lehelete csiklandozta bőrömet, horkolása megrezgette bordáimat. Ha szétvetett lábbal hanyatt feküdt le, ágyékára hajtottam fejem. Sosem zavart el, legfeljebb finoman odébb tolt. Egész éjjel hallgattam szellentéseit.

Mostanában bevágja az orrom előtt a hálószoobaajtót. Árnya egyre kisebb lesz a domború, sárga üvegvirágok mögött, mintha összekuporodna a parkettán. Nem mozdulok. Elképzelem, ahogy az ajtólapnak dőlve gubbaszt. Átöleli a lábát, térdére támasztja az állát. Nyomja a csont a csontot.

Még akkor is ott állok, amikor lekapcsolja a ledes olvasólámpát, és a matrac rugói megnyikordulnak a súlya alatt. Látom magam előtt, ahogy fekszik: összegömbölyödve, az egyik karja a feje felett. Félek, hogy reggelre elzsibbad, érzéketlen lesz és ólomsúlyú. A másik kezével kell felemelnie. Tarkójára tapadt haja egész nap őrzi a párna nyomát.

Így élünk. A lakásban egyre nagyobb a csend, fogynak a színek, zsugorodnak a távolságok, megszelídülnek a szagok. Beceneveket adunk egymásnak, és néha még nevetünk rajtuk. Boldogok vagyunk a magunk módján. Leheveredem a vackomra, és kinyújtott mellső mancsomra fektetem az állam.

kép | vecteezy.com